

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AİLE DEĞERLERİ İLE AİLE YILMAZLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

ELİF YAZICI

**DANIŞMAN
DR.ÖĞR.ÜYESİ TAMER ERGİN**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI**

İSTANBUL-2019

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AİLE DEĞERLERİ İLE AİLE YILMAZLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ

ELİF YAZICI

DANIŞMAN
DR.ÖĞR.ÜYESİ TAMER ERGİN

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI

İSTANBUL-2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Aile Değerlerinin Aile Yılmazlığına Etkisi ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18 / 06 / 2019

Elif YAZICI

ÖNSÖZ – TEŞEKKÜR

“Aile Değerlerinin Aile Yılmazlığına Etkisi” adlı bu araştırma İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak yapılmıştır.

Tez yazım aşamasında verdiği bilgilerle bana büyük katkı sağlayan, her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Tamer ERGİN’e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eğitimim boyunca dersime giren, çok değerli bilgiler edindiğim saygıdeğer hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince yardımlarını ve zamanını esirgemeyen, tez içinde kullanılacak verilerin sağlanmasında yol gösterici olan hocam Dr. Abdullah MERT’e teşekkürlerimi sunarım.

Desteklerini her zaman hissettiğim, yorulduğumda, bunaldığımda devam etmem için bana her türlü desteği sağlayan can dostlarım Esen Yıldırım USTA, Gamze UZUN ve Bilge AYDOĞDU’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bana her zaman yardımcı olan, her türlü maddi-manevi desteğini esirgemeyen canım aileme ve özellikle oğluma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Elif YAZICI

ÖZET

**AİLE DEĞERLERİ İLE AİLE YILMAZLIĞI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi- Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü
Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı

Bireylerin zorlu yaşam koşulları karşısında ruhsal sağlıklarını koruma becerileri yılmazlık olarak adlandırılmaktadır (Begun, 1993). Luthar ve Cichetti, (2000), ise yılmazlık kavramını bireylerin yaşadıkları travmatik yaşantılara rağmen duruma uyum sağlama kapasiteleri olarak tanımlamaktadır. Yılmazlığın, bireyi olumsuz yaşam olaylarından korumadığı, ancak dirençli bireylerin daha işlevsel ve stresli olaylara karşı esnek davrandıkları anlaşılmaktadır.

Değer; bir arzu, bir insanın veya grubun hayatındaki önceliklerini düzenlemede onlara rehberlik eden ve duruma göre değişiklik gösteren hedef olarak tanımlanmaktadır (Lönnqvist vd., 2009). Değerlerin yaşamı düzenlediği ve organize ettiği, değerlerin davranışlarımızın bilişsel, duygusal yönleriyle yakından alakalı olduğu ifade edilmiştir (Powney vd., 1995). Rokeach ise değer kavramını, belli bir davranış ve kişinin varoluş amacını ifade eden ayrıca soyut olan, olumlu ve olumsuz fikir olarak tanımlamıştır. Buna göre tanımlanan değerler sistemi ise, değerlerin önemine göre kişiler, toplumlar veya gruplar tarafından benimsenen değerlerin hiyerarşik bir sraya girme durumu olarak ifade edilmiştir (Rokeach, 1973).

Bu araştırmanın amacı, aile değerleri ile aile yılmazlığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla, her sınıf düzeyinden anadolu lisesi öğrencisi velilerine bilimsel araştırmaya veri sağlamak üzere “Aile Yılmazlık Ölçeği ve Schwartz Değer Yönelimleri Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmaya 116 kadın, 182 erkek veli olmak üzere 298 kişi katılmıştır. Katılımcıların 63’ü ilkokul, 34’ü ortaokul, 113’ü lise, 88’i lisans ve üstü eğitim düzeyine sahiptir.

Araştırma sonuçlarına göre; aile değerleri; güç, başarı, uyarılım, hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik boyutlarında aile yılmazlığının pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Bununla

birlikte cinsiyetlere göre Güç, Hazcılık ve Uyarılım değerlerinin erkeklerde anlamlı oranda yüksek çıkmıştır. Sosyo-ekonomik duruma göre Evrensellik, Geleneksellik ve Uyum değerlerinde üst gelir grubuna sahip olan bireylerin değerleri, alt ve orta gelir grubuna sahip bireylerin değer puanlarından anlamlı oranda daha düşüktür. Aile yılmazlık puanlarının cinsiyet, eğitim düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik duruma göre orta gelir grubuna sahip olan bireylerin alt ve üst gelir grubuna sahip bireylere göre Öz-yetkinlik ve Kendini kontrol alt boyutlarında anlamlı oranda daha fazla puan aldıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yılmazlık, aile değerleri, aile yılmazlığı, değerler

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN FAMILY VALUES AND FAMILY RESILIENCE

**University of Istanbul Cerrahpaşa- Institute of Post Graduate Education
Master of Family Education and Counselling**

Resilience is defined as an ability of an individual to cope with the difficult life situations to keep their psychological health. Lutar is defining resilience as a capacity of an individual to adapt and return to normal life operation even after traumatic life experiences. Research findings show that resilience is not protecting an individual from negative life experiences. Instead, resilience supports individuals to be more functional in life and provide flexibility to deal with stressful life events. Value; (Lönnqvist et al., 2009). A desire is defined as an ultimate target for individuals or group of individuals. It acts as a guidance for them to organize their priorities in life.

According to Powney, the values are arranging and organizing our lives, and values are closely related to the cognitive and emotional aspects of our behavior (Powney et al., 1995). Rokeach on the other hand, defines the concept of value as a positive and negative idea, which is also abstract, and which expresses a certain behavior and the person's purpose of existence. The system of values defined in this way, states also that according to the importance of values, persons, societies or groups are adopting set of values which in itself has a hierarchical order of values (Rokeach, 1973).

The purpose of this research is to investigate the influence of family values on the resilience of the family. For this purpose, "Family Resilience Scale" and "Schwartz Value Scale" were applied to parents of Anatolian high school students studying at every grade level and data collected was used for analysis in this scientific research. In total 298 parents participated in the research where 116 are female and 182 are male. From educational perspective, 63 of the participants are primary school graduates, 34 are middle school graduates, 113 are high school graduates and 88 are university or higher graduates.

According to the results of the research; family values; power, success, excitement, hedonism, self-direction, universalism, benevolence, traditionalism, compliance, security was found to be a positive predictor of family resilience. In addition, power, hedonism and arousal values were found to be significantly higher in males. According to socio-economic status, the values of individuals with upper income group were significantly lower than those of lower and middle income groups in terms of Universality, Tradition and Adaptation values. Family resilience scores did not differ according to gender, education level, mother education level, father education level. According to the socio-economic status, it was found that the individuals with middle income group scored significantly higher in the Self-efficacy and Self-control subscales than the individuals with lower and upper income groups.

Keywords: Violence, family values, family resilience, values

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ – TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
BÖLÜM I : GİRİŞ	1
1.1. Problem ve Alt Problemler	5
1.2. Önem	5
1.3. Sayıtlar.....	7
1.4. Sınırlılıklar.....	7
1.5. Tanımlar.....	8
1.5.1.Yılmazlık:	8
1.5.2.Değer:.....	8
BÖLÜM II : KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1.Yılmazlık	9
2.1.1.Yılmazlığı Etkileyen Faktörler	13
2.1.2. Aile Yılmazlığı.....	18
2.2. Değerler	23
2.2.1. Değerler ve Bazı Kavramlar Arasındaki İlişkiler	28
2.2.2. Değer Teorileri.....	30
2.2.3. Değerlerin Oluşum Süreci.....	33

2.2.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	35
BÖLÜM III : YÖNTEM.....	38
3.1. Araştırmanın Modeli.....	38
3.2. Evren ve Örneklem	38
3.3. Veri Toplama Araçları.....	38
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	38
3.3.2. Schwartz Değerler Listesi	39
3.3.3. Aile Yılmazlık Ölçeği	39
3.3.4. Verilerin Toplanması	40
3.3.5 Verilerin Çözümlemesi	41
BÖLÜM IV : BULGULAR	43
4.1. Aile Değerlerinin Aile Yılmazlığına Etkisine Ait Bulgular	44
4.2. Aile Değerlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.....	50
4.3. Yılmazlığın Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması	57
BÖLÜM V : TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	62
ÖNERİLER.....	69
KAYNAKLAR.....	70

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: adı geçen eser
ANOVA	: Analysis of Variance
APA	: American Psychological Association
AYÖ	: Anne Yılmazlık Ölçeği
c.	: cilt
çev.	: çeviren
ed.	: editör
s.	: sayfa
sa.	: sayı
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınları

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Betimsel İstatistik	41
Tablo 2. Değer Yönelimleri Ölçeği ve Aile Yılmazlık Ölçeği Güvenilirlik Değerleri	42
Tablo 3. Katılımcılara ait demografik bilgiler	43
Tablo 4. Güç değerinin aile yılmazlığına etkisi.....	44
Tablo 5. Başarı değerinin aile yılmazlığına etkisi	44
Tablo 6. Hazcılık değerinin aile yılmazlığına etkisi.....	45
Tablo 7. Uyarılım değerinin aile yılmazlığına etkisi	46
Tablo 8. Öz-yönelim değerinin aile yılmazlığına etkisi	46
Tablo 9. Evrensellik değerinin aile yılmazlığına etkisi	47
Tablo 10. İyilikseverlik değerinin aile yılmazlığına etkisi	47
Tablo 11. Geleneksellik değerinin aile yılmazlığına etkisi	48
Tablo 12. Uyum değerinin aile yılmazlığına etkisi	49
Tablo 13. Güvenlik değerinin aile yılmazlığına etkisi.....	49
Tablo 14. Cinsiyetlere göre aile değerlerinin karşılaştırılması.....	50
Tablo 15. Eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması.....	51
Tablo 16. Anne eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması	52
Tablo 17. Baba eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması.....	54
Tablo 18. Sosyo-ekonomik duruma göre aile değerlerinin karşılaştırılması. 56	
Tablo 19. Cinsiyetlere göre aile yılmazlığının karşılaştırılması.....	57
Tablo 20. Eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması	58
Tablo 21. Anne eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması ..	58
Tablo 22. Baba eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması... 59	
Tablo 23. Sosyo-ekonomik duruma göre aile yılmazlığının karşılaştırılması60	

BÖLÜM I : GİRİŞ

Yaşam her gün yeni bir duruma uyum sağlama çabası gerektirecek olaylar ve durumlar karşımıza çıkarmaktadır. Her gün risk durumlarını barındıran bu olay ve durumlar fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlığımızı etkileyebilmektedir. Bu olaylar bazı insanlarda çok derin izler bırakırken bazılarında daha az etki yapabilmektedir hatta bazılarını daha da dayanıklı ve güçlü hale getirmektedir.

Psikoloji bilimi tarihsel gelişimi boyunca kişilerde olumsuzlukların üzerinde durarak duygusal sorunların üstesinden gelmeye yoğunlaşmıştır (Rozin ve Royzman, 2001). Klasik model hastalık modeliydi ve insanları psikolojik rahatsızlıklarına olan yoğun ilgiden dolayı insanların neleri başarabilecekleri konusunda bilgileri çok azdı (Faller, 2001). Pozitif psikoloji, bireylerin olumsuz, eksik ve sorunlu yönlerinden çok, olumlu özelliklerine, güçlü yanlarına ve erdemlerine odaklanan bir yaklaşımdır. Bu haliyle de geleneksel psikolojinin kullandığı “hastalık modeli ”ne karşılık, “sağlık modeli”ni temel almaktadır. Seligman ve Csikszentmihalyi’e göre (2000), pozitif psikoloji, insanın işlerlik kazanmasını ve gelişimini, biyolojik, kişisel, ilişkisel, kültürel ve küresel bağlamda çok boyutlu olarak inceleyen bilimsel bir disiplindir.

Gable ve Haidt’e (2005) göre ise, pozitif psikoloji, insanların, grupların ve kurumların en üst düzeyde işlev gösterebilmesi ve gelişmesi için gerekli koşulları ve süreçleri inceleyerek katkıda bulunan bir alandır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere, pozitif psikoloji bireylerin güçlü özelliklerini, erdemlerini ve potansiyellerini ele alan bir yaklaşımdır. Pozitif psikoloji, yaşamı değerli kılan şeylerin ne olduğu ile ilgilenmek ve insanları mutluluğa, psikolojik iyi oluşa ve memnuniyete götüren etkenlere odaklanmaktadır (Faller, 2001).

Pozitif psikolojinin önemli konularından biri de yılmazlık kavramıdır. Yılmazlık kavramına ilişkin birçok tanımlama olmasıyla birlikte ortak noktalar şu şekilde ifade

edilebilir; olumsuz durumlara rağmen zor durumları aşma, hızlı uyum sağlama ve travmalarını atlatma yeteneğidir.

Türkiye’de konuyla ilgili bazı araştırmalarda “*sağlamlık*” (Gizir, 2004; Kaya, 2007; Dayıoğlu, 2008; Sipahioğlu, 2008; Kararımak, 2007; Yalım, 2007) ya da “*dayanıklılık*” (Eminağaoğlu, 2006) ifadeleri kullanılırken bazılarında da *yılmazlık* kavramı kullanılmıştır (Özcan, 2005; Gürgan, 2006a; Kaner ve Bayraklı, 2009a, 2009b, 2010; Bayraklı, 2010; Bayraklı ve Kaner, 2010).

APA'nın yılmazlık ile ilgili açıklamalarına göre, yılmazlık sıklıkla çok boyutlu bir kavram olarak görünmektedir (Newman, 2005). Böylece, özellikle esnek olarak tanımlanan belli bir grup davranışlar ve özellikler yerine, yılmazlığa ilişkin geniş bir yelpazede davranış ve eylemler vardır. Uzmanlar kişilere yılmazlık kazanmaları ve öğrenmeleri konusunda yardım edebileceklerini düşünmektedirler (Newman, 2005).

Yılmazlık son zamanlarda kişisel özelliklerin, gelişimsel evrelerin, durumsal faktörlerin ve bilgi işleme süreçleri ve duygusal düzenleme de dahil psikolojik süreçlerin bir konstellasyonu (bir sistem içerisindeki ilişkili öğelerin, birbirine göre konumu, durumu ve birbirinden etkileşimi) olarak teorize edilmiştir (Leipold ve Greve, 2009). Yılmazlık, etkilenenlere iyileşmek ve dengeli bir duygusal seviyeye dönmek için gereken zamanı, enerjiyi ve kaynakları vererek, zorlayıcı olayların (hatta olumlu olanların bile) sahip olabileceği yıkıcı etkinin tanınmasını ve onaylanmasını destekler (Yousef & Luthans, 2007). Açıkçası, yılmazlık bireyi olumsuz yaşam olaylarından korumaz, ancak yılmaz bireyler daha işlevsel olmakta ve stresli olaylara karşı esnek davranmaktadırlar. Bu özellikler, başta psikiyatrik bozuklukların oluşmasında savunmasızlığı azaltabilen, diğer insanlarla güvenli bir ilişki kurulması ile gelişmektedir (Svanberg, 1998).

Haase (2004) araştırmasında yılmazlığın tanımlanmasında rol oynayan birçok etkeni; aile uyumu ve desteği, bireysel yapısal özellikler ve dış destek sistemleri (sosyal çevre, iş arkadaşları vb.) olarak üç guruba ayrılabilceğini söylemiştir. Aile özelliklerini araştıran çalışmalar, bir ebeveynle veya ebeveyn yerine geçen birisiyle olan ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır (Rutter, 1987, Fonagy VD., 1994). Kişilik özellikleri olarak

fiziksel güçlülük, iletişim becerisi, sosyal olma, zekâ, öz yeterlik, yetenek gibi çeşitli bireysel özelliklerdir (Walsh 2002). Yılmazlığı artıran dış destek sistemleri ise, bireylerin yaşanan zor olayların üstesinden gelmesine yardımcı olan arkadaşlar, komşular, öğretmenler ve diğer kişiler olabilmektedir (Werner ve ark.2001).

Masten (2001) yılmazlığı; dinamik bir sistemin (birey, aile, okul, topluluk, toplum) onun istikrarını, yaşama gücünü ya da gelişimini tehdit eden belli hayat olayları ile baş etme ya da iyileşme kapasitesi olarak tanımlamıştır. Yılmazlık kavramı dinamik sistemler için araştırıldığında çoklu sistem ve bağlamlar arasındaki etkileşimlerden kaynaklandığını gösteren çoklu yaklaşımlar kullanılmıştır, bundan dolayı birden çok düzeyde (örg; bireysel, ailesel, okul, topluluk, toplumsal vb.) ölçülebilmekte ve incelenebilmektedir (Masten, 2011).

Yılmazlık risk ve koruyucu faktörlerin etkileşiminden oluşur. Yaşamdaki riskli olaylar ve olumsuz çevresel şartlar bireyin incinirliğini artırarak risk faktörlerini oluşturmaktadır. Koruyucu faktörler ise risk altındaki kişilerde destek vazifesi gören, zararlı etkiyi azaltan ve koruyucu bir işlev gören kişisel, ailesel ve toplumsal kaynaklı faktörlerdir(Kumpfer, 1999; Norman, 2000).

Yılmazlık kavramı sadece bireysel bir süreç olmayıp, aile ve toplumsal bağlamda da dayanıklılık süreci yaşanmaktadır. Birçok araştırma ailelerin karşılaştıkları olumsuz yaşantılarla nasıl başa çıktıklarını incelemiştir(Daly,1999; Heiman, 2002; Greef ve Human,2004; Brown ve Robinson,2012; Özbay ve Aydoğan, 2014). Venter ve Snyders(2009) ilişkiler bağlamında yılmazlığı; olumsuzlukların üstesinden gelmede çiftin yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Walsh (1998, 2002, 2006), aile yılmazlığının aile inanç sistemleri, yönetim şekilleri ve iletişim süreçleri olmak üzere üç boyutu kapsadığını açıklamaktadır. Aile inanç sistemleri alanı içerisinde olumsuzluğa anlam verme, pozitif bakış açısı, üstünlük ve maneviyat; yönetim şekillerinde esneklik, bağlanmışlık, sosyal ve ekonomik

kaynaklar; iletişim süreçlerinde ise uygun mesaj ve açıklık, açık duygusal ifade, işbirlikçi problem çözme yer almaktadır.

Değer; bir arzu, bir insanın veya grubun hayatındaki önceliklerini düzenlemede onlara rehberlik eden ve duruma göre değişiklik gösteren hedeftir (Lönnqvist vd., 2009: 41). Değerlerin yaşamı düzenlediği ve organize ettiği, değerlerin davranışlarımızın bilişsel, duygusal yönleriyle yakından alakalı olduğu ifade edilmiştir (Powney vd. , 1995: 3). Rokeach ise değer kavramını, belli bir davranışı ve kişinin varoluş amacını ifade eden ayrıca soyut olan, olumlu ve olumsuz fikir olarak tanımlamıştır. Buna göre tanımlanan değerler sistemi ise, değerlerin önemine göre kişiler, toplumlar veya gruplar tarafından benimsenen değerlerin hiyerarşik bir sıraya girme durumu olarak ifade edilmiştir (Rokeach, 1973).

Değer kişinin davranışını belirlediği sınırlardır. Kültürden etkilenmekle birlikte kültürü de etkileme özelliği vardır. Kişinin sosyalleşme sürecinde özdeşim kurarak kişiliğini oluşturmaya etki eder. Kişilerin bilişsel ve duygusal süreçlerini ifade etmektedir (Gökçe, 1994).

Değerlerin fonksiyonları ise şöyle ifade edilmektedir (Fichter, 1990):

- 1- Bireylerin yaşamdaki rollerini seçmeye yardımcı olur.
- 2- Bireyler toplumda görülen değerlere göre davranış şekillerini ve yollarını nasıl belirleyeceklerini görebilirler.
- 3- Toplumda kabul görmeyen davranışları belirleyen sosyal kontrollerdir.
- 4- Toplumda dayanışmayı sağlayarak toplumu bir arada tutar.

Belli aile değerlerine sahip bireylerin zorlu yaşam koşulları karşısında yılmadan, iyi bir şekilde baş edebilecekleri, bireysel ve dolayısıyla aile yaşamlarında incinebilirliğin azalabileceği, hatta ortadan kalkabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu araştırmada aile değerleri ile ailenin yılmazlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir.

1.1. Problem ve Alt Problemler

Aile değerleri ile aile yılmazlığı arasında ilişki var mıdır? Bu problem doğrultusunda Şu sorulara cevap aranmıŐtır:

1. Aile değerleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
2. Aile değerleri eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
3. Aile değerleri anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
4. Aile değerleri baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Aile değerleri sosyo-ekonomik duruma göre farklılık göstermekte midir?
6. Aile yılmazlığı cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
7. Aile yılmazlığı eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
8. Aile yılmazlığı anne eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
9. Aile yılmazlığı baba eğitim durumuna göre farklılık göstermekte midir?
10. Aile yılmazlığı sosyo-ekonomik duruma göre farklılık göstermekte midir?

1.2. nem

Aile toplumun temel yapı taşı olarak değerlendirilmekte ve güçlü bir toplum için güçlü, yılmaz ailelerin varlığı önem kazanmaktadır. Bu bakımdan ailenin yılmaz olmasını sağlayan faktörlerin araştırılması önem teşkil etmektedir. Davranışları belirleyen, yaşama yön veren değerler aile bireyleri arasında benzer veya ortak olduklarında ailenin sürekliliğini ve bütünlüğünü sağlamada önemli yere sahiptir.

Değerler konusunda ilk çalışmaları yapan F.C Sharp (1928) değerleri toplumsal olgular olarak ele alarak heyecan ve tutumlarla beraber iŐlemiŐtir. Sharp' ın araŐtırmalarını biraz daha derinleŐtiren J.Dewey (1939) değerlerin yaşam deneyimlerinin ürünü olduğunu ileri sürmüŐtür. M. Rokeach (1968) da değerleri sosyal boyutta ele alarak tutum ve davranışlarla iliŐkilendirmiŐtir. Her değerin ve tutumun inançlar gurubuna dayandığını ortaya koymuştur.

Sosyal hayatı şekillendiren değerlerin çeşitli işlevleri vardır. Dil, hukuk, sanat, din gibi tüm kültürel varlıkların oluşmasına etki ederler. Toplumdan, aileden ve kişiler arası etkileşimden model alarak ve denenerek öğrenilen değerlerin aile uyumu ve yılmazlığı konusunda da önemli role sahip olduğu düşünülmektedir. İnsanların sahip olduğu değerler ve kişilik özellikleri, onların hayata ve olaylara bakış açılarını, çevreyi ve diğer insanları algılamalarını ve en önemlisi de yaşamın getirdiği zorluklara karşı bireyin tepki düzeyini belirlemektedir.

Yapılan araştırmalar yılmazlık düzeyi yüksek olan kişilerin bir amaca, bir işe kendini adanarak hayatı daha anlamlı kılma, nerede vazgeçeceği ya da devam edeceği kararını verme, stresli durumları kontrol altına alma gibi durumlarda daha iyi olabildiğini göstermektedir (Gökçe,1993). Değerlerin yılmazlık düzeyini arttıran bir faktör olduğu düşünülmekte ve ailelerin değerlerinin aile yılmazlığına etkisi ortaya konulmaya çalışılarak ailede değerlerin kazandırılması ihtiyacına olan önem vurgulanmak istenmiştir. Çünkü değerler ilk çocukluk ve ergenlik döneminde oluşmakta ve davranışlarımızı etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bireyin ve ailenin olaylar karşısındaki tepkisinin şiddetine ve yönüne bireyin değerleri etki edecektir.

Aile değerleri ile aile yılmazlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi;

- a) Konuyla ilgili literatürde doğrudan yapılan bir çalışmaya rastlanmadığı için çalışmanın sonuçlarının sağlayacağı katkılar ile farklı ve yeni araştırma sonuçlarına ulaşılması,
- b) Bundan sonra uygulamaya yönelik programlar geliştirilebilmesi amaçlandığında, kendinden sonra yapılacak olan araştırmalara kaynak teşkil etmesi
- c) Yurdumuzda aile örneklemini üzerinde yapılan çalışmaların yeterli sayıda olmaması,
- d) Ailelerin temel görev ve sorumluluğu bedensel, zihinsel ve psikolojik olarak sağlıklı nesiller yetiştirmektir dolayısıyla aile değerleri ile ailenin yılmazlığı

arasındaki ilişkinin kavranması psikolojik olarak daha sağlıklı ve yılmaz çocukların ve nesillerin de yetişmesine katkı sağlaması,

- e) Değerler eğitiminde aile değerlerinin önemini kavranması ve uygulanan programlara aile boyutunun da eklenerek yeniden düzenlenmesine imkan vermesi açısından katkısı sağlaması,
- f) Psikolojik danışmanların, sınıf öğretmenlerinin ve okul yönetiminin aile değerlerini ve dolayısıyla aile yılmazlığını geliştirici etkinliklere önem vererek önleyici çalışmalar planlamasına katkı sağlayacağı varsayılmaktadır.

1.3. Sayıtlar

- Araştırmaya katılan velilerin sosyo-demografik formu, Schwarts Değerler Ölçeğini ve Aile Yılmazlık Ölçeğini gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
- Araştırmanın örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
- Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının, elde edilmek istenen bilgiler ile ilgili doğru ölçüm yaptığı varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma resmi liselerde 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içerisinde yapılmıştır.
2. Bu araştırma resmi liselerde öğrenim görmekte olan 9., 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin velilerinden sağlanacak verilerle sınırlıdır.
3. Araştırma kapsamında elde edilecek bulgular, ilgili ölçme araçlarının ölçtükleri nitelikler ile sınırlı olacaktır.

1.5. Tanımlar

1.5.1.Yılmazlık:

Yılmazlık, yetişkinlerin zor ya da beklenmeyen yaşam olaylarıyla başa çıkma yollarını açıklamak için kullanılmaktadır.

1.5.2.Değer:

Bir arzu, bir insanın veya grubun hayatındaki önceliklerini düzenlemede onlara rehberlik eden ve duruma göre değişiklik gösteren hedeftir.

BÖLÜM II : KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Yılmazlık

Subjektif düzeyde pozitif psikoloji alanı olumlu öznel deneyimle alakalıdır: akış, sevinç, haz ve mutluluk ile ifade edilen iyi oluş ve geçmiş ile ilgili tatmin duygusu ; ve gelecek ile ilgili bilişsel yapılanmaları temsil eden iyimserlik, umut ve inanç. Bireysel düzeyde sevmeye, cesaret, kişiler arası iletişim becerisi, estetik duyarlılık, azim, affedicilik, özgünlük, geleceğe dönük olma, yüksek yetenek ve bilgelik kapasitesi gibi pozitif kişisel özelliklerle ilgilidir. Toplumsal düzeyde, sorumluluk, bakım, başkalarını düşünme, nezaket, ılımlılık, hoşgörü ve iş ahlakı gibi bireyleri daha iyi bir vatandaşlığa yönelten yurttaşlık erdemleri ve kurumlar ile ilgilidir (Gillham & Seligman, 1999; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Pozitif psikoloji, psikolojinin sadece hastalık, zayıflık ve hasarın incelenmesi değil; aynı zamanda güç ve erdemin çalışması olduğunu savunur. Tedavi yalnızca yanlış olanı düzeltmek değildir; doğru olanı da inşa etmektir. Psikoloji sadece hastalık veya sağlıkla ilgili değil; aynı zamanda iş, eğitim, iç görü, aşk, büyüme ve oyun ile ilgilidir (Seligman, 2002).

Günümüzde hem bireysel hem toplumsal bağlamda birçok travmatik olay yaşanmaktadır. Bu durum bireylerin ruhsal sağlıklarını tehlikeye sokmakta ve birçok psikolojik rahatsızlığı beraberinde getirmektedir. Olumsuz yaşam olaylarının her geçen gün artması önleyici ruhsal çalışmaları ön plana çıkarmıştır. Bireylerdeki psikolojik iyi oluşu arttırmak ve bireylerin olumsuz yaşam olaylarına dayanıklı bir hale gelmelerini sağlamak için psikolojik yılmazlık kavramını çalışmak oldukça önem arz etmektedir (Luthar ve Cicchetti, 2000; Rutter, 1987).

Yılmazlık üzerine ve basında bu tür olgular hakkında yapılan erken yayınlarda, yüksek risk altında başarılı olan çocuklara "sağlam", "strese dayanıklı" veya "yılmaz" olarak değinilmiştir. Sonunda yılmazlık, böyle bireyleri tanımlamak için en belirgin terim olmuştur (Masten, 2002).

Bonanno (2004), yılmazlığı son derece yıkıcı bir olaya (ör. sevilen birinin ölümü veya hayatı tehdit eden bir durum) maruz kalan yetişkinlerin nispeten istikrarlı, sağlıklı bir psikolojik ve fiziksel işlev düzeyini koruma yeteneği olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, yılmazlık, yıkıcı bir yaşam olayı sonrasında iyileşmeden daha fazlası olabilmektedir. Earvolino-Ramirez (2007), bunun stresli veya zorlayıcı bir durumla başa çıkmanın yanı sıra, bu durumdan muzaffer olarak ortaya çıkma ve gelecekteki zorluklar için daha donanımlı olma becerisi olduğunu da öne sürmektedir. Masten (2002) ise olumsuz durumların üstesinden gelebilme ile ilgili önemli bir özellik olan yılmazlığı kişinin yaşamındaki olumsuz durumdan sonra tekrar uyum sağlayarak sağlıklı olarak hayatı sürdürebilme becerisi olarak tanımlamıştır.

Yılmazlık, koruyucu faktörlerin risk faktörleri ile etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve muhakkak sağlıklı bir uyum gösterme ile ilgili olan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Windle, 1999). Yılmazlık çalışmalarında iyi uyum sağlamayı değerlendirmek için; sosyal ve akademik başarıların varlığı, toplumun bu yaştaki insanlar için beklediği diğer davranışların varlığı, mutluluk veya yaşam doyumu ya da zihinsel hastalıklar, duygusal sıkıntılar, cezai davranışlar gibi istenmeyen davranışların bulunmaması gibi pozitif davranışları veya risk alma davranışlarını içeren birçok kriter kullanmıştır (Masten, 2002).

Luthar, Cicchetti, Becker (2000) yılmazlık kavramında örtülü iki kritik bileşen olduğunu belirtir. Bunlar: (1) önemli bir tehde veya ciddi sıkıntıya maruz kalma ve (2) gelişim üzerine önemli saldırılara rağmen olumlu uyarılmanın sağlanması süreci. Genellikle savunmasız insanlardan daha esnekler ve kendi içinde ya da çevrelerinde çeşitli koruyucu kaynaklar kullanarak baş ederler (Friborg, Hjemdal, Rosenvinge, Martinussen, 2003).

Yılmazlıkta anahtar bir nokta bulunmaktadır; dayanıklı kişiler stresli bir olayla karşılaştıklarında başlangıçta kısa bir süre stres yaşayabilmelerine ya da psikolojik dengelerini sürdürmekte kısa bir süre zorluk çekebilmelerine karşın her şeye rağmen kendi normal ya da normale yakın düzeylerinde etkin bir şekilde işlevlerini sürdürürler (Bonano, 2005).

Yılmazlık üzerine ilk araştırmalar insanlara yaşamını sürdürmesi için yardım eden zihinsel fonksiyonlar gibi seçici özellikler ya da değerlendirmeler üzerine odaklanmıştır. Çocukluktaki zorluklara odaklanan araştırmalar zamanla zorlukların türüne, olumsuz yaşam deneyimlerinden, istatistiksel olarak uyum zorlukları veya zihinsel bozukluklarla ilişkilendirilen, kötü ebeveyn, yoksulluk, travmatik olaylar, doğal afetler, şiddet, savaş ve fiziksel hastalıklar gibi hayat boyu olumsuz yaşam olaylarını içerecek şekilde genişletilmiştir (Hermann, 2005).

Hayes (2005) yılmaz bireylerin özelliklerini; arkadaşlık kurmada yetenekli olma, başkalarıyla pozitif ilişkiler kurabilme, etkili iletişim becerilerine sahip olma, gerektiğinde yardım bulma gibi özellikleri içeren sosyal özellikler; öz-yeterlilik duygusunun güçlü olması, kendine güven, duygularının farkında olma ve duygularını kontrol edebilme, uyum sağlama, kaygı ve engellenme ile etkili baş edebilme gibi özelliklerin içerdiği duygusal özellikler; yüksek başarı güdüsü, geleceğe dair planlar yapma becerisi, stresle sağlıklı bir şekilde mücadele etme becerisi, şans, yetenek gibi dışsal yüklemelerden ziyade çaba gibi içsel yüklemeler kullanma, çevresini onların yararına göre biçimlendirme gibi özelliklerin birleştiği bilişsel yetenekler olarak boyutlandırır.

Lepore ve Revenson (2006) yılmazlığın üç ayrı yönünü tanımlamıştır: iyileşme, direnç ve yeniden yapılandırma. İyileşme, stresli bir olaydan sonra bir kişinin normal, stres öncesi düzeyini sürdürmesine izin veren esneklik olarak tanımlanır. Direnç, bireylerin stres deneyimi süresince normal seviyelerde işleyişine devam ettikleri, asla kötüleşen performans periyodunu göstermedikleri bir esneklik biçimi olarak tanımlanmaktadır. Yeniden yapılandırma, stres yaşadıkdan sonraki travma sonrası gelişim sürecini tanımlar. Yeniden yapılandırma gösteren bireyler travma sonrası normal işlev

düzeylerini sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda gerçekten gelişme gösterirler ve psikolojik büyüme yaşarlar.

Yılmazlık literatüründeki devam eden tartışmalardan birisi, ölçütlerin iyi dışsal adaptasyonu içermesi gerektiği gibi iyi iç adaptasyonu (pozitif psikolojik refah ile duygusal sıkıntı ve problemler) içermesinin gerekip gerekmediği üzerine odaklanmıştır. Çünkü bireyler birlik olarak uyum ve organizasyonu devam ettirirken aynı zamanda aileler ve topluluklar gibi daha büyük sistemlerin bir parçası olarak işlev gören canlı organizmalardır (Masten, 2002). İkinci bir konu ise, yılmaz bireylerden normatif standartlarda mı, daha yüksek seviyede mi davranışların bekleneceğidir.

Yılmazlık çalışmalarında farkı yaratanın ne olduğu sorusu sorulmaktadır. Bu bağlamda zorluklar karşısında diğer kişilerden daha iyi olmalarını açıklayabilecek kişilik özellikleri ve çevrelerinin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Masten (2002) bunu varlıklar, kaynaklar, koruyucu faktörler ve ilgili süreçler olarak şöyle ifade eder: Varlıklar, risk faktörlerinin tersidir ve onların varlığı risk düzeyine rağmen bir ya da daha fazla alanda iyi sonuçları öngörür. Kaynak uyum sürecinde kullanılan sosyal ve maddi sermaye anlamında genel bir terimdir. Koruyucu faktörler yüksek risk durumlarında daha iyi sonuçları öngören kişilerin ya da bağlamın özellikleridir, aslında bunlar risk ya da zorluk yüksek olduğunda önem kazanmaktadır. Koruyucu süreç, koruyucu faktörlerin nasıl çalıştığı ile ilgilidir; teorik olarak bunlar gelişim süreci tehdit edildiğinde iyi sonuçların olduğu süreçlerdir.

Yılmazlığın gelişimi ile ilgili araştırmalar iki ana yaklaşımla belirlenmiştir; Değişken odaklı yaklaşımlar, risk veya olumsuzlukların yüksek olduğu durumlarda uyumun göstergesi olan iyi sonuçların sebeplerini anlamak için bireylerin, çevrenin ve deneyimin özellikleri arasındaki bağlantıları incelemektedir. Birey odaklı yaklaşımlar; yılmaz kişinin tanımını yapar ve zorluklar karşısında iyi uyum göstermeyen ya da gelişimsel tehditlerle karşı karşıya kalmayan diğerlerinden nasıl farklı olduğunu anlamaya çalışır. Bu yaklaşım yılmazlığa konfigüre edilebilen bir perspektifte yaklaşır,

burada bireyler birden fazla alanda iyi oldukları için yılmaz olarak görülürler (Masten, 2002).

Yılmazlık kavramına bakış teorisyenler arasında farklılaşmakla birlikte yılmazlığın gelişiminin birey ve çevre etkileşimlerinin bir ürünü olduğu ortaya konulmaktadır. Cicchetti ve Lynch (1993), bireyin yılmazlığı etkileyen farklı düzeylerde etkileşimlerin gerçekleştiği çeşitli bağlamlarla çevrelendiğini vurgulayan ekolojik - etkileşimsel yılmazlık modeli geliştirmiştir. Garcia Coll ve diğerleri (1996), azınlık çocuklarını çevreleyen benzersiz risk ve koruyucu faktörleri dikkate alan bütünsel bir esneklik modeli geliştirdi. Modele göre ırk, sosyal sınıf, etnik köken ve cinsiyet gibi sosyal konum değişkenleri, ırkçılık, önyargı, ayrımcılık ve baskı gibi toplumsal katmanlaşma mekanizmalarının deneyimini etkiliyor.

Yılmazlık risk faktörlerine verilen bireysel tepkilerdir. Kavramın bir anlam ifade etmesi için belirli bir risk faktörüne verilen tepkilerdeki farklılıklara başvurulmalıdır. Daha az oranda riske maruz kaldığı için daha iyi sonuç gösteren çocuklar değil belli oranda riske verilen farklı tepkileri değerlendirir. Buradaki ölçüt sadece risk dozu değil risk mekanizmasının anlaşılmasıdır (Rolf, Masten, Cicchetti, Nuechterlein &Weintraub,1990).

2.1.1.Yılmazlığı Etkileyen Faktörler

Birey yaşamda bir taraftan olumsuz olay ve durumlarla karşılaşırken diğer taraftan bu zorlanmalı olayların etkisini azaltacak çeşitli bireysel ve çevresel faktörlerle karşılaşmaktadır. Kişi bu faktörlerden yeterince yararlanabildiğinde psikolojik olarak dengede kalmayı sürdürmekte ya da zorluklarla mücadele eden bireyin baş etme becerilerini geliştirdiğinden daha yüksek bir yılmazlık düzeyine erişmelerini sağlamaktadır. Yeterli koruyucu faktör olmadığında ise kişi yıkıcı bir sürece girebilmektedir (Henderson ve Milstein, 2003).

Risk ve koruyucu faktörler ile ilgili literatür, yetersizliğin yapısı ne olursa olsun etkili bir gelişim için risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin merkezi olma özelliğini onaylar (Garmezy, 1991).

Yılmazlığın ortaya çıkabilmesi için risk, anahtar faktör olarak belirtilmektedir. Herhangi bir örseleyici yaşam olayına maruz kalmayan ama yaşamın çeşitli alanlarında başarılı olan bireyler sağlam (resilient) değil yalnızca başarılı (successful) veya yeterli (competent) bireyler olarak nitelendirilmektedirler (Luthar ve Cicchetti, 2000; Luthar vd., 2000).

Yılmazlık kavramının tanımlamalarında ifade edilen üç temel nokta; risk ve/veya zorluk, olumlu uyum gösterme ve koruyucu (protective) faktörlerdir.

2.1.1.1. Risk Faktörleri

Zor durumları ifade eden ve uyum sağlayabilme becerisi ile ilişkili olumsuz yaşam olaylarını kapsayan risk faktörleri bireyin yılmazlığını etkileyen olumsuz olay ya da durumlar olarak değerlendirilmektedir.

Risk faktörleri, (Kirby ve Fraser, 1997) bir problemin sürmesine neden olabilecek veya olumsuz bir durumun ortaya çıkma olasılığını arttıracak etkiler olarak tanımlanmaktadır. Risk faktörleri, özellikle çocuk ve gençlerin suç işleme, okulu bırakma vb. gibi istenmeyen sonuçları yaşama olasılığını arttıran özelliklerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Masten, 1994). Bazı risk faktörleri olumsuz sonuçların nedeniyken, diğer bazı risk faktörleri olumsuz sonuçlarla sadece ilişki göstermektedir. Risk faktörleri, genetik, biyolojik, sosyokültürel ve demografik koşulları ya da özellikleri içerebilir.

Risk mekanizmalarının açık bir şekilde tanımlanması gerekli olmakla birlikte birçok risk faktörünün doğrudan etkiye sahip olmadığı görülmektedir (Rolf, Masten, Cicchetti, Nuechterlein, Weintraub, 1990)

Risk faktörleri üç kategoride ele alınmaktadır; bireysel, ailesel ve toplumsal faktörler. Stresli kişilik, düşük zeka düzeyi, düşük stres toleransı, sağlıksız fiziksel durum, düşük dikkat düzeyi bireysel faktörleri oluştururken, ailedeki krizler, otoriter ya da tutarsız disiplin, ailevi hastalıklar, suça karışma, yıkıcı kardeş ilişkileri, ölüm ya da boşanma nedeniyle ailenin kaybı gibi faktörler ailesel faktörleri oluşturmaktadır. Toplumsal faktörleri ise; evdeki, okuldaki ya da toplumun diğer kesimlerindeki hizmetlerin yetersizliği, toplumdaki suç, madde kullanımı oranı, ekonomik durum, toplumsal rol modellerinin eksikliği oluşturmaktadır (Coleman ve Hagell,2002).

2.1.1.2. Koruyucu Faktörler

Bazı çocuk ve yetişkinler hayatın zorluklarının üstesinden gelebiliyor olması onların bunu nasıl yapabildiği sorusunu ortaya çıkarırken, koruyucu faktörlerin belirlenmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Literatürde stresli hayat durumlarında daha işlevsel olmaya katkı sağlayan değişkenler belirtilmektedir. Garnezy (1991) bu değişkenleri: bir; aktivite düzeyi, yeni durumlarla karşılaşmada gösterilen tepkisellik, düşünme becerileri ve diğerlerine karşı olumlu tepki verme gibi kişilik özellikleri ile stresin düzenlenmesi, iki; yoksulluk içindeki ailelerde olsa da sıcak, birbirine bağlı ya da ailede çocuğun bakımı ile ilgilenen yetişkin birinin olması, üçüncü bir değişken ise anne yerine geçen güçlü biri ya da ilgili bir öğretmen ya da bakım evi ya da dini kurumlar gibi daha büyük bir topluluğa bağlılığı güçlendiren kurumsal bir yapının varlığı olarak bildirir.

Benard (1991) koruyucu faktörleri; esneklik, iletişim becerileri, sorumluluk, mizah anlayışı gibi değişkenlerin oluşturduğu sosyal yeterlilik; esnek, soyut ve yansıtıcı düşünme özelliklerinin oluşturduğu problem çözme becerisi; kişinin kendi ile ilgili algılaması, bağımsız davranabilme becerilerinin oluşturduğu özerklik; amaçlar ve beklentiler oluşturma, geleceğe dair umutlu olma özelliklerinden oluşan amaç ve gelecek duygusu olarak dört boyutta inceler.

Garnezy (1991) ebeveynlerden gelen aile değerlerinin vurgulanması ve çocuğun iş etiği ve becerilerinin güçlendirilmesi gibi özelliklerin önemli koruyucu faktörler

olduğunu söyleyerek bu özelliklerin erken dönemdeki kişisel ve ailesel yeterliliklerden kaynaklandığını ifade eder.

Bunlar bizi iyi hissettiren faktörler değil, bizi risk mekanizmalarına karşı koruyan süreçler içindir. Dolayısıyla koruyucu sürecin, kendisinin sağlık ya da sosyal işlevsellik için bir risk oluşturduğu bir değişkenden kaynaklanabileceği de eklenmelidir((Rolf, Masten, Cicchetti, Nuechterlein, Weintraub, 1990).

İncinebilirlik ve koruyucu mekanizma kavramları daha spesifiktir ve yılmazlıktan daha dar tanımlanmıştır. Temel tanımlama özelliği, kişinin risk durumuna karşı verdiği tepkinin düzenlenmesidir. Bu nedenle, normal koşullardaki uyumsuz bir sonuca yol açan bir faktöre karşı tepkinin bir tür yoğunlaşmasını (incinebilirlik) veya iyileştirilmesini (korunmasını) gerektirdiğinden etki dolaylı ve bazı etkileşim türlerine bağlıdır (Rolf, Masten, Cicchetti, Nuechterlein, Weintraub, 1990).

Koruyucu faktörler ifadesi, risk ya da zorluğun etkisini azaltan ya da ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin yeterliğini geliştiren durumları tanımlamaktadır (Masten, 1994). Koruyucu faktörler, bireysel özellikler, ailesel ve çevresel faktörler ya da bu boyutların etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir. Önemli olan, koruyucu faktörlerin var olan riski ne şekilde azalttığı, durdurduğu ve hatta önlediğinin saptanmasıdır (Greene ve Conrad, 2002).

Masten ve Reed (2002) çocuk ve gençlerde koruyucu faktörleri şu şekilde sıralamıştır: Çocuklarda;

- 1- Problem çözme ve dikkat becerileri de dahil olmak üzere iyi bilişsel yetenekler
- 2- Bebeklik döneminde kolay mizaç; daha sonraki gelişim döneminde uyumlu kişilik
- 3- Olumlu benlik algıları; öz-yeterlik
- 4- İnanç ve hayatta anlam duygusu
- 5- Yaşama olumlu bir bakış
- 6- Öz düzenleme

- 7- Kişi ve toplum tarafından değer verilen yetenekler
- 8- İyi mizah
- 9- Diğerlerine karşı ilgi çekici olma

Ailede;

- 1-Bakım veren yetişkinlerle yakın ilişkiler
- 2-Yetkin ebeveynlik (sıcaklık, yapı / izleme ve beklentiler)
- 3-Ebeveynler arasında düşük anlaşmazlık pozitif aile iklimi
- 4-Düzenli ev ortamı
- 5-Ebeveynlerin eğitilmiş olması
- 6-Çocuk için belirtilen koruyucu faktörler
- 7-Ebeveynlerin çocuğun eğitimi ile ilgilenmesi
- 8-Sosyo-ekonomik avantajlar

Aile ya da diğerleriyle ilişkide;

- 1-Yetenekli, sosyal, destekleyici yetişkinlerle yakın ilişkiler
- 2- Sosyal ve kurallara uyan akranlarla ilişkiler

Toplumda;

- 1-Yeterli nitelikte okullar
- 2-Okullar, kulüpler, gibi sosyal organizasyonlarla bağlantılar
- 3-Birlik- beraberlik duygusu yüksek mahalleler
- 4- Güvenli kamu düzeni
- 5-İyi acil-sosyal hizmetler (ör. 155 veya 112 hizmetleri)
- 6-İyi toplum sağlığı hizmetleri ve bu hizmetlere ulaşım kolaylığı

İncinebilirlik ya da koruyucu faktör sadece risk değişkeni ile birlikte görülebilir. Ya koruyucu faktör, düşük riskli popülasyonlarda hiçbir etkiye sahip değildir veya etkisi, risk değişkeni varlığında büyütülür. Herhangi bir değişken bir durumda bir risk faktörü olarak işlev görebilir ancak başka bir durumda bir koruyucu faktör olarak işlev görebilir (Rutter, 1987). Koruyucu süreçler, uzun süredir devam eden nitelikler veya deneyimler yerine, insanların yaşamlarındaki kilit dönüm noktaları ile ilgilidir.

Rutter (1987), bu alanın odağının, koruyucu faktörlerin tanımlanmasından korunmanın gerçekleştiği süreçleri tanımlamaya doğru değiştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

2.1.2. Aile Yılmazlığı

Olumsuz yaşantılar ya da travmatik olaylar sadece bireysel olarak değil ailevi ve toplumsal bağlamda da yaşanabilir. Aile içerisinde meydana gelen kriz durumlarını sağlıklı bir şekilde atlatabilmek sağlıklı bir aileye sahip olmakla paraleldir. Sağlıklı bir ailenin oluşumu ise aile yılmazlığından beslenmektedir. Eğer bir aile yaşanan olumsuz olayları kabullenmek yerine başa çıkma ve olumsuzlukların etkisini en az seviye indirme becerilerine sahip ise aile yılmazlığından bahsedilebilir (McCubbin & McCubbin, 1988; Walsh, 1996; Patterson, 2002).

Aile yılmazlık (psikolojik dayanıklılık) kavramı; bireysel yılmazlık kavramının ötesinde işlevsel bir birlik olarak aile içerisinde “ilişkisel yılmazlığa” odaklanarak, aile sistemine ilişkin değerlendirme ve müdahale ile ilgili bir kavram olarak ele alınmıştır. Yılmaz ailelerin zor yaşantılardan sonra ilişkilerini geliştirip duygusal bağlarını daha da zenginleştirdiklerini belirtmiştir. (Walsh, 1996). Aile yılmazlığı (family resilience), yaşamın zorluklarına ve risklerine karşı başarılı bir şekilde uyum ve sağlıklı aile işleyişini sürdürme ya da geliştirmede aile sisteminin gücü olarak değerlendirilir (Patterson, 2002).

İlk araştırmalardan birkaçı, güvenli bağlanma, sıcaklık, sevgi, duygusal destek ve açık, akılcı yapı ve sınırlarla belirlenmiş otoriter ebeveynliğin önemini vurgulayarak, aile organizasyonunda ve duygusal iklimde çocukların yılmazlığına etki eden pozitif katkılara odaklanmıştır (Rutter, 1987; Hauser, 1999; Werner & Smith, 2001).

Özgün bir kavram olarak aile yılmazlığı, aile terapisi alanında oldukça yenidir. Hawley ve deHaan (1996) bir yapı olarak aile yılmazlığının gelişimini yönlendiren üç temel araştırma akışı tanımlamaktadır. Birincisi ailenin güçlü yanlarının çalışılmasıdır. aile işlevselliğinde eksikliklere odaklanmaya tepki göstererek çalışmalarını başarılı işlevsellik gösteren ailelerin yaygın özelliklerini belirlemeye çalışarak ailenin güçlü

yanlarına odaklarlar. Ailelerin neden işlevsiz olduklarını araştırmak yerine nasıl iyi işlev gösterdiklerini keşfetmek, güçlü yanlara odaklanmaya ve patolojiden uzaklaşmaya yönelik bu vurgu, son birkaç yıl içinde aile terapisinde önemli bir hareket haline gelmiştir (Becvar, 2013).

Aile yılmazlığı üzerine ikinci bir etki gelişimsel psikopatolojiden kaynaklanmaktadır. Bu alan, aksi takdirde daha sonraki bozuklukları öngörebilecek önemli aksaklıklarla karşı karşıya olan çocukların hayatta kalmalarını ve hatta erişkinlikte başarılı olabilmelerini sağlayan faktörlere odaklanmıştır. Araştırmalar, çocukların bireysel olarak maruz kaldığı risk faktörleri ve koruyucu mekanizmaların dengesini vurgulamıştır. Rutter (1999)'e göre risk mekanizmaları genetik (Örneğin, Majör hastalık, psikopatoloji) veya çevre temelli olabilir (örneğin yoksulluk, boşanma, istismara maruz kalma). Araştırmacılar, genellikle, risk mekanizmaları arasında interaktif bir etkinin var olduğunu kabul ederler; böylece, birden fazla faktöre maruz kalma, bir bozukluk geliştirme olasılığını katlanarak artırır. Risk mekanizmalarının etkilerine koruyucu mekanizmalar aracılık etmektedir. Bunlar, kişisel özellikler (ör., zeka, iç denetim odağı, güven) veya çocuğun sosyal çevresinin bir parçası olabilir (ör., ilişkileri teşvik etme, ebeveyn desteğı, sosyal ve toplumsal kaynaklara erişim). Bu yaklaşımın temel tezi, güçlü koruyucu mekanizmalara sahip olan çocukların, risk mekanizmalarının etkilerini azaltacak kaynaklara erişme ihtimalinin daha yüksek olduğu ve dolayısıyla daha yılmaz olduğudur (Becvar, 2013).

Aile yılmazlığını gelişmesindeki üçüncü akım, aile stres teorisidir. Başlangıçta Hill (1958) tarafından önerilen ABCX modeli, bir aile tarafından yaşanan kriz düzeyinin, kullandıkları kaynak sayısı ve olay hakkındaki algılamalarıyla hafifletilen stres olayının doğası ve şiddeti tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir.

Werner'in yılmaz gençlik ile ilgili boylamsal çalışmaları (Werner & Smith, 2001), zaman içindeki yaşamlarda çoklu iç ve dış koruyucu etkileri içeren karmaşık bir karşılıklı etkileşimli görüş açısından zengin kanıtlar sunar. İlk araştırmacıların annenin etkisi ya da çekirdek aile içindeki bir ebeveynin yaptığı hasara odaklanarak çok dar çerçevede

konuyu ele aldıklarını ve kardeşlerin ve geniş aile ağındaki diğer kişilerin etkisini kaçırdıklarını vurgulamışlardır.

Aile yılmazlığı, ailenin fonksiyonel bir sistem olarak, zorluklara direnebilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Walsh, 2003). Kritik aile süreçleri stresli koşullarda aracılık ederek aileleri ve aile üyelerinin krizleri ve uzun süreli sıkıntıları aşmalarını sağlayabilir.

Bir krizden doğrudan etkilenmeyen üyeler bile ailenin tepkisinden, ilişkiler ağı boyunca yankılanmalarından etkilenirken (Bowen, 2004) bir aile her bir üyesi için ve aile birliğinin devam edebilmesi için şimdi ve uzun dönemli uyumu etkileyen bir yaşam için nasıl yıkıcı yaşam zorluklarını yönetir, stresten korunur, etkili bir şekilde yeniden organize olur (Walsh, 2015).

Aileler, özellikle değişim zamanlarında uyum ve dengeyi sağlamak ve sürdürmek için çabalıyorlar. Değişim dengesizliği getiriyor ve bazı durumlarda uyumsuzluk getiriyor. Bazı aileler veya aile üyeleri, değişimi sağlamak için dengesizlik yaratabilir. Bir stres aracıyla bir ailenin talepleri de aile sisteminde değişiklikler yapma potansiyeline sahiptir. Bazı stres faktörleri, ailelerin yaşam döngüsünde genellikle yaşadıkları gibi normatiftir. Doğrusal olmayan stresörler (ör., Doğal afetler, bir aile bireyinin kaybı), normatif stres faktörlerine göre aileler için daha fazla stres yaratma eğilimindedir. Bir stresörün ciddiyeti, aile biriminin istikrarını tehdit eden, işlevini bozan ya da önemli talepler alan ve ailenin kaynaklarını ve yeteneklerini tüketmek eğilimi gösteren ölçüde bağlıdır (McCubbin & McCubbin, 1996).

Yılmaz aileler, olumsuz koşullara içinde buldukları bağlama, gelişim seviyelerine, koruyucu ve risk faktörleri arasındaki etkileşime ve ailenin paylaşımına bağlı olarak farklı şekillerde, olumlu tepki gösterirler (Walsh, 2015).

Walsh (2006) yılmazlıktaki ana süreçler olarak bir dizi aile düzeyi değişkenini (ör. esneklik, bağlantılılık, iletişim) tanımlar. Bu süreçler esasen üyeler arasındaki aile

sınırları içindeki etkileşim ile ilgilidir. Patterson (2002) ailelerde yılmazlığın ailenin ve aile ile etkileşime giren diğer ortamların kesişim noktasında değerlendirilebileceğini belirtmektedir. O, yılmazlığın ölçülmesinde bir ailenin başlıca işlevleri yerine getirme kabiliyetini, sosyalleşmeyi, ekonomik desteği ve savunmasız üyelerin korunmasını da kapsayan bir derecelendirme önermektedir.

McCubbin ve McCubbin (1993) pozitif adaptasyon veya uyumsuzluğun; incinebilirliğin stresi arttıran bir öge olarak, mevcut problem çözme becerilerinin, ailenin strese yüklediği anlamın ve destekleyici kaynakların varlığının bir fonksiyonu olarak ele alınan bir model önerir. Uyumsuzluk, stres kaynaklarının dayanılmaz bir biçimde artmasına ve bir aileyi işlev yeteneğine meydan okuyan bir krize zorlamasına neden olabilir.

Çoğu aile, ideal modelleri ölçmese de, ailelerin esneklik perspektifi, tüm ailelerin sıkıntı ve direniş kazanma potansiyelleri konusunda derin bir inanca dayanır. Şiddetli travma ya da çok sorunlu ilişkiler yaşamış olanlar dahi, yaşam yolunda ve nesiller boyunca iyileşme ve dönüşüm sağlayabilirler (Walsh, 2015).

Aile yılmazlığı konusu birçok avantaj sunar. İlk olarak, tanım gereği, stres altında, krize tepki olarak ve uzun süren sıkıntı altında oluşturulan güçlü yönler odaklanır. İkincisi, sağlıklı işleyen tek bir modelin tüm ailelere veya durumlarına uymadığı varsayılmaktadır. İşlev, kendi bağlamında, her ailenin değerlerine, yapısal, durumsal ve ilişkisel kaynakları ve kısıtlamaları ile karşılaştığı zorluklara göre değerlendirilir. Üçüncüsü, optimum işleyiş ve üyelerin refahına yönelik süreçler, zorluklar ortaya çıktıkça ve aileler, yaşamları boyunca ve kuşaklar boyunca geliştikçe zaman içinde değişir (Walsh, 2015).

Ailelerin yılmazlığını değerlendirmenin bir başka yolu, ortak inançlarıyla ilgilidir. Walsh (2006), paylaşılan bu inançları üç kategoriye ayırmaktadır. Birincisi, ailelerin, olumsuzluklara nasıl anlam verdiği ile ilgili olanları içerir. Bunu, birey olarak yüzleşmeleri gereken bir engel yerine, paylaşılan zorluk olarak mı görüyorlar? Stresli

yaşantıları normalleştiriyorlar mı ve bunları duruma bağlama eğiliminde midirler? Suçlama eğilimini değiştirecek ve koşulları üzerinde kontrol uygulamalarını sağlayacak bir açıklama yapabiliyorlar mı? İkinci bir kategori, olumlu bir görünüm sağlamaktır. Zorluğun ortasında bir umut duygusu ve azim duyuyorlar mı? Birbirlerini sürekli onaylıyorlar mı? Son kategori, doğüstü inançlarla ilgilidir. Walsh, ailelerin kendilerini krizin dışına atabildiklerinde ve krizlerini büyük bir manevi ve tarihsel bağlama konumlandırabildiklerinde, bu değişim onların zorlanmalarında anlam ve amaç bulmalarını sağlar. Özetle, aile üyeleri tarafından paylaşılan inançlar, zorlu zamanlarda onları rahatlatmaya yardımcı olan güçlü bir destek sağlar.

Walsh'ın (2006) çalışmasının ikinci kategorisi aile organizasyonunu içeriyor. Esnekliğin, ailelerin stres yaratan olaylara yeni tepkiler vermelerine olanak tanıdığını söyleyen Walsh, ailelerin önceki işleyiş seviyelerine geri dönemediğini yalnızca yeni işlev yollarına uyum sağlayarak sıçrama yapabileceklerini belirtir. Yetkili liderlik ve zorlukların içinde istikrarı koruyabilme becerisi başarılı bir şekilde zorlukların üstesinden gelmelerini sağlar. Bağlılık, zor zamanlarda aile üyelerinin birbirlerine olan saygılarını ve sınırlarını koruyarak gösterdiği karşılıklı destek ve iş birliği ile ilgilidir. Organizasyonun diğer bir yönü, ailenin toplumsal ve ekonomik kaynaklara erişme kabiliyeti ile ilgilidir. Tecrit ve finansal stres, zorluklarla yüzleşen ailelerde belirgin risk faktörleridir. Geniş aile çevresinden, arkadaşlardan ve toplum kaynaklarından yardım alabilen aileler bu yükü paylaşarak finansal zorlukların etkilerinden daha az etkilenmektedirler. Son kategori Walsh (2006), ailenin iletişim biçimiyle ilgilidir. Daha yüksek yılmazlık seviyelerine sahip aileler, iletişimlerinde zorlu konuları tartışabilecek kapasiteye sahip olma eğilimindedirler. Duyguların açıkça ifade edilmesine izin verilmekle kalmaz aileyi çeşitli duygularını ifade edebilecek güvenli bir çevre yapabilmek için duyguların ifade edilmesi cesaretlendirilir. Son olarak, yılmaz aileler mükemmel problem çözme becerilerine sahip olma eğilimindedirler. Ortak karar alma sürecine katılabilir, çatışmaları çözebilir ve ters giden daha önceki kararlardan öğrenebilirler.

Herbert Otto (1963) daha önceki araştırmalarına dayanarak ailenin duygusal, fiziksel ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan on iki kriter belirlemiştir; aile bireylerinin

ihtiyaçlarına duyarlı olmak; etkili iletişim; destek, güvenlik ve teşvik sağlamak; aile içinde ve dışında gelişmeyi sağlayan ilişkiler ve deneyimleri başlatmak ve sürdürmek; çocuklarla birlikte büyümek; kendi kendine yardım etmek ve uygun yardımları kabul etmek; aile rollerini esnek bir şekilde yerine getirmek; bir krizi veya görünüşte zararlı bir deneyimi büyüme aracı olarak görmek; mahalle, okul, kasaba ve yerel ve genel yönetimle yapıcı ve sorumluluk sahibi ilişkiler kurmak ve sürdürmek; aile bireylerinin birbirlerinin bireyselliğine karşılıklı saygı duymak; aile birliğine, sadakate ve aile içindeki iş birliğine önem vermek.

2.2. Değerler

Değer kavramının önemi insan toplumsal yaşam içinde düşünüldüğünde ortaya çıkmaktadır. Kişinin kimliğinin oluşumunda ve davranışlarının düzenlenmesinde kullandığı araçlar olarak değerler, kişinin topluma uyum sürecinde işlevsellik göstermektedir.

Değerler konusu ekonomiden eğitime, felsefeden sosyolojiye her alanda çalışılmaktadır (Tezcan, 1974). Değerleri felsefe, insan davranışlarının temel ilke ve değerlerini inceleyerek değerler sorunu olarak; sosyoloji, betimleyerek ve açıklayarak; insan davranışının nedenlerini araştıran psikoloji, davranışa yön veren etken olarak; antropoloji ise ortaya çıkışı açısından ele almaktadır (Sönmez, 2008).

Değerler insanların yaşadıkları dünyayı anlamlandırarak yönlendirmelerini sağlayan değerlendirci bilişsel unsurlardır. Değişime açıktırlar ve onaylamanın ya da reddetmenin bilişsel unsurlarını içerirler. Değerlendirci unsur olmaları, onları doğruluk veya yanlışlık, gerçeklik veya gerçek dışılık üzerine odaklanan mevcut inançlardan farklı kılmaktadır (Marini, 2000).

İnsan davranışlarını açıklamada değerlerin temel bir öneme sahip olması değerlerin bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarıyla yakından ilgili olmasından kaynaklanmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Sosyalleşme süreci ile kazanılan değerler bireyin tercihlerini, tutumlarını ve davranışlarını belirlerken rehber olarak kullanılmaktadır. Hiyerarşik bir yapılandırmaya sahiptirler ve hangi davranışların bireysel veya toplumsal olarak istenir olduğunu ifade ederler. Bireylerin kendi ve başkalarının hayatı için amaç olmasını istediği şeylerdir (Demirutku ve Sümer, 2010, Güngör, 2010).

Değer kavramı ile ilgili araştırmalar Allport (1937) başlamış, daha sonra Rokeach 1973’de değerler teorisini ortaya atmış ve çalışmasının devamında geliştirdiği Rokeach Değerler Ölçeği (Rokeach, 1973) önemli bir ilerleme sağlamıştır. Değerler konusunda en fazla katkı yapan ikinci kuramcı ise Schwartz’dır. Kuramını büyük ölçüde Rokeach’ın kuramı üzerine şekillendirmiş ve geliştirdiği Schwartz Değer Ölçeği (Schwartz, 1992) alanda önemli bir yer tutmaktadır (Akt: Schwartzdand 1992, Baloğlu & Balgalmış, 2005).

Değer kavramı birçok disiplinde anlam ifade ettiği için tek bir tanım bulmak mümkün değildir. Bütün tanımlardan yola çıkarak genelleştirilecek olursa değer; bir toplumun işleyişinin devam edebilmesi için çoğunluk tarafından uyulması gereken temel ilkeler olarak ifade edilebilir.

Maslow “İnsanoğlunun bir değerler bütününe, hayat felsefesine ihtiyacı var (. ..) Güneş ışığına, minerallere, sevgiye ihtiyacı olduğu kadar (. ..)” diyerek değerlerin insan hayatı için önemini vurgulamıştır (Maslow, 1968) .

Değer, bir inanç ya da bir ideoloji çerçevesinde kabul edilen, insanlar tarafından benimsenmiş toplumsal, beşeri, manevi kaynaklı düşünce, davranış ve kurallardır (Windhorst, 1985). Değerler, davranışın düzenleyicisidirler ve sosyalleşme ve eğitim yoluyla edinilirler (Fichter, 2011). Değerler bireyleri belirli eylem amaçlarına yönlendirmektedir (Zavalloni,1980).

Değerleri benimseme üç boyutludur; bilişsel, duyuşsal ve eylemsel. Kişi değeri çok güçlü bir şekilde benimserse bu değeri destekleyecek farklı eylem seçeneklerini araştırır ve değeri kabul ederek bu değeri yaşatmaya yönelik davranışlarda bulunmaya

devam eder (Joshi,2007). Bilişsel olarak doğru davranışı biliyor olmak, negatif durumları onaylamamak ve pozitif durumları onaylama duygusu hissedebilme, eyleme rehberlik eden bir değişken olarak boyutlar açıklanabilir (Rokeach, 1973).

Farklı görüş, düşünce ve davranış şekillerinin içinde kişinin davranışlarını yönlendiren, toplumsal yaşamla uyumu sağlayan, bir toplumun belirleyici öğeleri olarak kabul edilmektedirler (Hillmann, 1994).

Köknel (2007)'e göre insanı geliştiren, yücelten ve onu değerli kılan taşıdığı değerleridir.

Kluckhohn (1962) değerleri iyi ya da kötü veya doğru ya da yanlışın temsilleri ile ilgili inançlar olarak belirtmiştir. Rokeach (1973) değerlerin duygusal yönüne vurgu yaparak eylemi yönlendirenin değerlerin temeli olduğunu söylemiştir.

İnsanın biricikliği hayatındaki sembollerin baskınlığına dayanmaktadır, biyolojik ihtiyaçların hemen giderilmesinin dışında insan sembolik bir evrende yaşamaktadır. Birey ve türün hayatta kalması için “yararlı” ve “zararlı” kategorilerine kıyasla, insan değerleri olarak adlandırılan şeyler aslında tarihte gelişen sembolik evrenlerdir (Bertalanffy,1968).

Değerler “ideal olan”ı ifade ederler ve her insanın kendine özgüdür (Allport, 1937). Weisskoph'a (1968) göre değerlerin içeriği somut gerçeklik düzeyinde tarihi koşullar, toplum ve kültür tarafından belirlenmektedir ve değerlerin temeli varoluşun temeline dayanmaktadır.

Değerleri, bir birey, grup ya da toplumun standartlaşmış ilkelerinin bütünü olarak tanımlayan Kenny (1994), değerlerin önemli ve değerli olanın ne olduğu ile ilgili bireysel veya toplumsal yargılamayı yansıtarak kişisel, örgütsel ve sosyal davranışların değerlendirilmesinde bir ölçek oluşturduklarını açıklamaktadır.

Erich Fromm'a göre insan, hayatı yaratabilir, kendine bir amaç ve özgürlük alanı yaratır. İnsan bütün bir varlık olduğundan amacını gerçekleştirmek için sadece düşünceleri ile değil duygu ve eylemleri ile de tepki vermektedir. İnsanın inandığı değerler onun varoluşuna ve dünyadaki konumuna anlam vermektedir.

Değerlerin kültürün, inançların, davranışın nedeni olduğunu söyleyen Uçar (2009) her toplumun kendini diğer toplumlardan ayıran kendine mal olmuş değerleri olduğunu açıklamaktadır.

Değerler, sadece davranışları değerlendirmek için bir araç değil aynı zamanda kişinin benliğini ve çevresinin anlamlandırmak için fiziksel ve sosyal dünyayı algılamayı da düzenleyen anlam sistemleri oluşturulmasına hizmet ederler (Bruner ve Goodman,1947).

Şerif'e göre (1985) değer, tutumun içerisindedir. Bununla birlikte bir tutumda birden fazla değer yer alır. Yani tutum bütün bu değerlerin bileşiminden oluşur. Bu durum değer-davranış arasında tutarsızlıklar görülmesine sebep olabilmektedir.

Maio ve Olson (1998) değerlerin insan düşüncesi ve davranışının temeli olduğunu savunmaktadırlar. Rokeach (1973) bireylerin ve toplumların sürekliliğinin değerlerin istikrarına bağlı olduğunu öne sürmektedir.

Değerler insan davranışını yönlendirmede göreceli olarak gereklidir. Kişiler değerlerin kendileri için önemine göre bir hiyerarşik sıralama oluşturarak değer sistemlerini oluştururlar. Böylece değer sistemlerindeki değişiklikler kişilerin tutum ve davranışlarındaki farklılıkları da oluşturmaktadır (Demirutku, 2007).

Değerler, topluma anlam kazandıran onu basit bir insan topluluğu olmaktan ayıran en önemli olgudur, bireyleri etkileyerek bireylerin kendini topluma ait hissetmesine ve toplumun kimliğini benimsemesine yardımcı olmaktadır (Bolay, 2003). Birey toplumun değerlerine sahip çıkarak toplumsal yapıya uygun hareket ederek değerlerin devamını sağlamaktadır (Güngör, 2008).

Fichter ve Tezcan değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamışlardır (Fichter, (2011; Tezcan, 1987): Sadece tek bir bireyin değerlendirmesine bağlı olmadan üzerinde uzlaşılarak paylaşılmaktadırlar; sosyal ihtiyaçların karşılanması için bir araç olarak görüldüklerinden ciddiye alınırlar; bazı değerleri için kişiler çeşitli özverilerde bulunarak ölümü bile göze alabilir böylece coşkulu bir yanı vardır; insanların birçoğu arasında genel onaylamaya ya da anlaşmaya dayanmaktadırlar ve böylece soyut anlam kazanarak insanların zihninde yer etmektedirler.

Bilsky ve Schwartz (1994)'e göre değerlerin özellikleri şu şekildedir; 1. Değerler inançlara bağlıdır ve harekete geçirildiklerinde duygular da harekete geçer. 2. Eylemi harekete geçiren unsurlardır ve arzu edilen hedeflerdir. 3. Okul, işyeri, arkadaşlar, aile, spor, yabancılar gibi belirli eylem ve durumlara genişletilirler. Bu özellik değerleri daha dar norm ve davranış kalıplarından farklılaştırır. 4. İnsanların eylemlerin ve olayların değerlendirilmesinde kriterler olarak rehberlik ederler. Benimsenen değerlere göre neyin iyi-kötü, yasal- yasa dışı olduğuna karar verilir.

5. Değerler kendi içinde önem sırasına göre derecelendirilirler. Bu hiyerarşik özelliği ile değerler norm ve davranışlardan ayrılır. 6. Bir tavır ya da davranışı tercih ederken çok sayıda değer ilgili olma derecesine göre eyleme hizmet eder.

Değerler çeşitli işlevlere sahiptir; sosyal standartlar olarak işlev görür ve tutum, davranış ve öz-değerlendirmeleri yönlendirir, bireyin iç çatışmalarını önlemeye yardım ederek kişinin karar vermesinde strateji oluştururlar, kişinin temel ihtiyaçlarını gidermeye yardımcı olacak motivasyonel işleve sahiptirler (Demirutku, 2007).

Rokeach (1973)'e göre değerlerin üç önemli işlevi bulunmaktadır. Birincisi; değerler davranış ve varılmak istenen hedefi kolaylaştırmaktadır, ikincisi; değerler bireyi farklılıklara karşı korumaktadırlar, üçüncüsü ise değerler bireyin bilme ihtiyacı ve anlam arayışını, daha yüksek düzeyde bilgi ve düşünce sistemlerine yönelmesini sağlamaktadırlar.

Fichter (2011), değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamıştır; kişilerin yaşamlarında üstleneceği rol ve görevleri seğmelerine yardım eder, toplumsal değerlere göre kişiler davranışlarını düzenlerler, toplumda kabul görmeyen davranışları engelleyen sosyal kontrol olarak hizmet ederler, toplumun dayanışma içinde olmasını sağlayarak toplumu bir arada tutar.

Tezcan'a göre (1987) değerlerin; bireye amaç ve yn belirleme, kişisel ve toplumsal davranışın genel yönünü tayin etme, kişilerin davranışlarını değerlendirmeye yardımcı olma, kişilerin başkalarından beklentilerini ve kendisinden beklenenleri bilmesini sağlama, kişinin doğru ve yanlışı, ahlaki ve ahlaki olmayanı, hoşa gideni ve gitmeyeniyi ayırt etmesine yardım etme gibi eğitimsel işlevleri vardır.

Değerleri kalbi besleyen kılcal damarlara benzeten Christias'a (akt. Mert, 2014) göre değerler, toplumun bireylerini yaklaştırdığı gibi eşleri de birbiriyle yakınlılaştıracaktır. Aile değerleri evlilik uyumu için gerekli iken değerlerde oluşabilecek uyumsuzluklar aile içinde problemlere neden olmaktadır.

Değerlerin oluşumunda önemli etkisi olan aile ortamı ve aile çevresi olmadığı takdirde geleneklerden renilebilecek önemli değerler de ortadan kalkabilir (İnam, 2009).

Değer tanımları incelendiğinde inançlar, tutumlar, normatif standartlar ve amaçların bağlantısı en çok vurgulanan kavramlar olduğu görülmektedir (Mehmetoğlu, 2006).

2.2.1. Değerler ve Bazı Kavramlar Arasındaki İlişkiler

Değer tanımlarında birçok farklı kavramla ilişkileri görülmektedir. Bu kavramlar kişinin davranışa farklı düzeylerde etki etmektedir. Bu kavramların değer kavramı ile benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır.

2.2.1.1. Değer -İnanç İlişkisi

Değerlerin kişinin inançlarının, tutumlarının ve davranışlarının esasını oluşturan özellikler olduğunu söyleyen Rokeach (1969) üç tür inanç tanımlamakta ve değerlerin bu inanç türlerinden biri olduğunu ifade etmektedir. Değerleri betimleyici veya değerlendirmeyici inançlar değil kural koyucu veya yasaklayıcı inanç olarak değerlendirmektedir. İnsanın fiziksel dünya, sosyal dünya ve kendisi ile ilgili bütün inançlarını kapsayan bir inanç sistemi oluşturduğunu ve değerlerin bu inanç sisteminin merkezine yerleşen bir çeşit inanç olduğunu belirtmektedir. Kluckhohn'a göre değer ise arzu edilen hakkındaki inançlardır.

Feather (1975) inançların belli bir duruma bağlı olmadığını değerlerin ise az da olsa duygularla ilgili olduğunu söyleyerek Rokeach'ı eleştirmiştir. İnançın daha kapsamlı bir şekli olan değer inançtan daha üst seviye bir zihin örgütlenmesidir. Bir değer birbirine bağlı bir grup inançtan oluşmaktadır (Güngör, 1998).

2.2.1.2. Değer - Tutum İlişkisi

Rokeach (1969), değerlerin tutumların bilişsel nedenleri olduğunu söyleyerek tutumların değerlerden farklı olduğunu vurgulamıştır. Kağıtçıbaşı (1981) tutumu, gözlenebilen davranışların temelinde yattığı varsayılan eğilimler olarak tanımlamaktadır. Freedman, Sears, Carlsmith, Merrill (1989)'a göre tutum, olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerden oluşan, bir kişi, olay veya nesne hakkındaki oldukça kalıcı bilgi ve inanç sistemidir.

Birçok durumda psikologlar ve sosyologlar değer ve tutum kavramlarını aynı anlamda kullanmakla birlikte bazı araştırmacılar tutumların değerlere göre daha belirgin ve insan davranışının en net belirleyicisi olduğunu ifade etmişlerdir (Orhan, 1997) ve tutumun içeriğinin değerler olduğunu savunmuşlardır (Şerif, 1985).

Kilby'e (1993) göre tutumlar temelinde değerler olan davranış kalıplarıdır. Tutumlara rehberlik eden değerlerdir (Güngör, 1998).

Değerler, insanın bilişsel sisteminde daha merkezi bir durumdadırlar ve davranışlar kadar tutumların da belirleyicisidirler. Değer, daha dinamik bir kavramdır ve motivasyon ile tutuma göre daha fazla bağlantısı vardır. Değer bir inanç iken tutum birden fazla inancın birleşiminden oluşmaktadır. Değer, nesne ve durumların üstünde bir kavramdır. Değer bir standarttır tutum ise standart değildir (Rokeach, 1969).

2.2.1.3. Değer - Norm İlişkisi

Toplum üyelerinin belli durumlarda belli şekilde davranmaya iten değer yargıları norm olarak tanımlanmaktadır (Arslantürk ve Amman, 2000).

Değerler, hem davranış hem de varoluşsal amaçlara gönderme yapar, normlar ise sadece davranışlarla ilgilidir. Bir değer daha kişisel iken bir norm daha ortak ve çevresel bir olgudur. Değer, özel ve belirli durumların üstündedir, normlar belirli bir durumda nasıl bir davranışın kabul edileceği ilgilidir (Rokeach, 1973).

2.2.2. Değer Teorileri

Değer kavramını farklı kuramcılar araştırarak teoriler geliştirmişlerdir. Herbir teoriye göre değerler farklı şekillerde sınıflandırılmıştır.

2.2.2.1. Graves'in Değer Teorisi

Değerleri varoluşçu bir yaklaşımla ele alan Graves(1970) hiyerarşik bir düzenlemeye indirger. Ona göre, insanın yapısı sabit bir düzeyden başka bir düzeye geçerken değişen ve yeni bir şekil alan açık bir sistemdir. Bu nedenle değerler her sistemde farklılık gösterir. Teoriye göre her basamakta ulaşılan denge durumu başarı olarak tanımlanmakta ve bir üst basamağa geçebilmenin şartı olarak görülmektedir. Denge durumlarının psikolojik nitelikleri kendine özgü değerler, duygulanım, güdü, düşünce ve tercihleri bulunmaktadır. Graves'in düzeyleri şu şekildedir; Temel fizyolojik ihtiyaçların giderilmeye çalışıldığı Tepkisel var olma, nesli devam ettirme ihtiyacı ile temsil edilen Geleneksel var olma, birey olma güdüsünün baskı olduğu Ben-Merkezli var olma, ölümden sonraki yaşam için var olma ihtiyacı ile ifade edilen Özverili var olma,

dünyayı keşfetme ve yönetme ihtiyacının hakim olduğu Materyalist var olma, insani değerlerin öne çıktığı Toplumsal var olma, evrenle ilgili gerçekliğin keşfedildiği, farklı değerlere hoşgörünün geliştiği Varoluş düzeyidir.

2.2.2.2. Allport, Vernon ve Lindzey'in Değer Teorisi

Değerler sistemini altı boyut olarak sınıflandırmışlardır; estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değerlerdir. Her boyutun kendine özgü değerleri bulunmaktadır. Estetik boyutta şekil ve ahenk; teorik boyutta gözlem, analiz, rasyonel düşünce, eleştiri ile gerçekliğe ulaşmak, ekonomik boyutta fayda, siyasi boyutta güç, sosyal boyutta sevgi değerleri önem kazanmaktadır. Bu teoriye göre, her insanın yaşamını belirleyen kabul ettiği, önemsendiği bir veya birden çok değer vardır (Allport, 1937, 1955; 1960, 1961).

2.2.2.3. Rokeach'ın Değer Teorisi:

Rokeach (1973) değerleri terminal ve araçsal olarak iki ana boyutta sınıflandırmış ve her boyut altında onsekiz değer gruplamıştır. Hayattaki amacı belirleyen değerleri Terminal değerler olarak tanımlamıştır. Amaca ulaşırken kullanılan aracı değerleri de Araçsal değerler olarak nitelendirmiştir. Rokeach'a göre değerlerin, davranışları yönlendirici etkisi vardır. Aynı zamanda bireyin kendini ve başkalarını değerlendirdiği karşılaştırma kriterleridir.

Rokeach insanların değerlerini önem sırasına göre düzenlediklerini ve bu değerleriyle hayatta varoluş amaçlarını yansıttıklarını vurgulamıştır (Turgut, 1996). Yeni bir değer benimsendiği zaman değer sistemi içerisinde yeniden bir düzenleme yapılarak değerler hiyerarşik olarak sıralanır. Değer sistemi bir kişiliği ve bütünlüğü yansıtacak şekilde sabit ve fakat toplumun, kültürün ve kişisel deneyimlerin etkisi ile önceliklerin yeniden düzenlenebilmesi özelliği ile de değişken özellik göstermektedir (Turgut, 1998).

2.2.2.4. Kluckhohn'un Değer Teorisi

Kluckhohn insanlığın çözüm bulması gereken belli sorunları olduğundan yola çıkarak değer kuramını oluşturmuştur. Bu çözüm yolları ise değer yönelimlerini belirlemektedir. Bilişsel, duygusal ve yön verici olarak adlandırdığı üç unsur değer yönelimlerini belirlemekte ve davranışlara yön vermektedir. Böylece bahsetmiş olduğu evrensel sorunlara; yüceltilen kişilik tipi, insan-doğa ilişkisi, insanlar arası ilişki, zaman, insan doğası, çözüm bulunmuş olacaktır. Her bir sorunun çözümü ile ilgili üç yönelim tanımlamaktadır (Turgut, 1996).

2.2.2.5. Hofstede'nin Değer Teorisi

Davranışın oluşmasında bireyin ve içinde bulunulan bağlamın etkili olduğunu savunmaktadır. Bireyin davranışı zihinsel işleyişi ve içinde bulunduğu ortam bilindiğinde mümkündür. Ancak doğrudan gözlenebilen bu işleyişin son aşaması olan sözler ve davranışlarla bu işleyiş çözümlenebilir. Bu işleyiş kişiye özgü olduğu gibi diğer kişilerin işleyişine de benzer.

Hofstede (1980) bunu evrensellik, bireysellik ve kolektiflik özellikleriyle ifade eder. En temel özellik olan Evrensellik, genetik olarak sahip olunan herkes için geçerli bir özelliktir. İnsanların bir kısmı için aynı olması ise Kolektiflik düzeyi olarak tanımlanmıştır. Değerlerin bireylerin ve toplumların özelliklerini ve kültürlerini belirlediğini savunmuştur.

2.2.2.6. Schwartz'ın Değer Teorisi

Schwartz değerleri evrensel ihtiyaçlarla ilişkilendirir. Ona göre insanın üç evrensel ihtiyacı; biyolojik bir organizma olarak kişilerin temel ihtiyaçları, kişilerarası etkileşimin gerektirdiği ihtiyaçlar ve toplumların ayakta kalması için gereken ihtiyaçlardır (Schwartz ve Bilsky,1987). Schwartz (1992, 2004) toplumsal yapıların tamamına uyarlanabilir olduğunu düşündüğü 10 değer belirleyerek bunu dairesel bir düzlem üzerine yerleştirmiş ve bu değerler arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir biçimde açıklamıştır. Schwartz'ın temel varsayımı birbirini takip eden iki değer arasında

psikolojik ve toplumsal sonuçlaraçısından bir çelişkinin bulunmamasıdır (Schwartz ve Boehnke, 2004, s.231).

2.2.3. Değerlerin Oluşum Süreci

Kişiler değerleri ailede, okulda, arkadaş çevresinde ve iş yaşamında sosyalleşme sürecinde kazanırlar. Kişilerin önceliklerini, davranışlarını, tutumlarını belirlerken, hayatları boyunca kendilerinin ve diğer kişilerin ulaşmak istedikleri amaçları temsil ederler.

Değerler ilk olarak ailede öğrenilmeye başlamaktadır. Okula başlandığında, okul da değerleri öğretmeye başlar. Burada okulun görevi ailenin öğrettiği değerlere destek çıkmaktır. Farklı kurumlar kişiye kendi değerlerini aktarmak isteyebileceğinden okulun tarafsız olarak görevini yerine getirmesi diğer kurumların etkisini azaltacaktır (Göldağ, 2015).

Değerlerin oluşmasında ebeveynlerin onaylayıcı ya da cezalandırıcı tutumları önemli oranda etkili olmaktadır (Mert, 2014). Taklit etme ve örnek alma değerlerin öğrenilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Onaylanan tutum ve davranışlar zamanla değerlerin oluşmasını sağlamaktadır (Ünal, 1981).

Bireysel değerler oluşturulurken, içinde bulunulan toplumun önceliklerinin değerlendirilmesi ve seçimlerde birer ölçüt olarak kullanılması önemlidir (Tolan, 1991).

Değerler, sosyal ilişkiler içinde belli bir takım değerlendirmeler sonucunda benimsenir. Değerlendirme süreci ise üç aşamalıdır; ilk aşama ilişkide bulunulan kişinin davranışını ve tutumunu anlaşılmasını ifade eden bilişsel süreçtir, ikinci aşama yapılan davranışın kişiye olumlu ve olumsuz sonuçlarının anlaşılması yani yarar ve zarar değerlendirilmesi yapılmasıdır, son aşamada ise davranış diğer değerlerle ilgisi bakımından değerlendirilerek davranış hakkında karar verilir(Kuçuradi,1999 akt. Ersoy, 2007).

Değerler toplumun kültür ve geleneklerinden ortaya çıkmakta, eğitimle birlikte gelişmektedir. Bununla birlikte bireylerin karar vermelerinde rol oynayan kriterler objektif olmadığından değerler kişiden kişiye, toplumdan topluma değişmektedir.

Belli bir sosyal çevrede yaşayan kişinin değerlerinin meydana gelmesinde örf, adetler, normlar ve gelenekler sosyal çevre faktörleri arasında sayılabilir. Bu açıdan benzer sosyal çevrede yaşayan kişilerin değerlerinde benzerlikler oluşurken farklı çevrelerde yaşayan kişiler arasında değer farklılaşmaları oluşmaktadır.

Değerlerin oluşmasında aile biçimleri, inanç şekilleri, komşuluk ilişkileri, gibi sosyal çevre ve kültür etkili olmakla birlikte kişilerin farklı hedef ve istekleri, yaşadığı deneyimler, zihinsel kapasiteleri gibi bireysel faktörler de etkili olmaktadır (Ersoy, 2007).

Aile, arkadaşlar, okul, geçmiş nesiller, eğitim, deneyim ve farklı sosyal gruplar bireysel değerleri etkileyebilecek kaynaklardır. Kişilerin değerleri, içinde yaşanılan sosyo-kültürel ortamda karşılaştıkları yaşantı ve öğrenmelerinin bir sonucu olarak gelişir. Yaşantıların sonucu öğrenilen bilgi ve deneyimler kişiden kişiye değişmekte ve dolayısıyla değer farklılıklarını doğurmaktadır (Schermerhorn, Hunt, Osborn ve Uhl-bein 2011).

Değerlerin kültür ve toplum içinde var olması ise aktarımla olmaktadır. Bu aktarım resmi ya da resmi olmayan öğrenmeyle gerçekleşebilmektedir. Bir toplumun kültürünün öğeleri biliş seviyesinde farkında olunan ve kültürün yapı taşı olarak değerlendirilen değerler ile ortaya konabilmektedir (Erkenekli, 2009).

Smith ve Schwartz (1997) ve Hofstede (1980, 1991) kültürün en önemli özelliğinin değerler olduğuna işaret etmektedirler.

Bireylerin değerlere verdiği önceliklerdeki farklılaşmalar farklı biyolojik özelliklere sahip olmaları ve farklı toplumsal kültür ve deneyimlerden geçmelerinden

kaynaklanmaktadır (Rohan, 2000; Schwartz, 1992, akt. Roccas, Sagiv, Schwartz ve Knafo).

Birey, doğumundan itibaren ailesinin, arkadaşlarının, örnek aldığı ve sevdiği kişilerin, yaşamında deneyimlediği tecrübelerin, toplumsal kuralların, gelenek ve göreneklerin, eğitimin, inançlarının ve medyanın etkisi ile değerleri öğrenir. Diğer bir ifade ile sosyalleşme süreçleri ile çocukluk döneminden itibaren gelişerek kültürel ve sosyal uyum yoluyla bireyin bilişsel yapısının bir parçası haline gelir (Murphy, Woodhull, Post, Murphy-Post, Teeple, Anderson, 2006; Russell, 2000).

Fichter (2011)'a göre birey açısından değerlerin içsel ve dışsal kaynakları toplumun değerlerinin meydana gelmesini sağlamaktadır. Kişinin toplumdaki sosyal saygınlığını belirleyen kişinin eğitimi, sahip olduğu fiziksel özellikler gibi unsurlar kişinin kültürel çevresinden gelmekte ve dışsal kaynağını oluşturmaktadır. Kişinin kendini kontrol etmesi, kabul edilen davranışlarda bulunarak övgü toplaması, insan olarak saygı duyulması bireyin iç atmosferini temsil eder ve içsel kaynağı oluşturur.

Sosyalleşme bireyin doğduğu ve büyüdüğü kültürün üyeleri tarafından benimsenen değerlerin, inançların içselleştirildiği bir süreçtir (Jones ve Gerard,1967). Aile sosyalleşme sürecinde temel bir öneme sahiptir. Aileler dolayısıyla değerlerin aktarılması sürecine hizmet etmektedirler (Maccoby ve Martin, 1983).

Değerler, bilgi edinme, deneyim süreçleri, kendini geliştirme gibi davranış süreçleri ile oluşturularak kişilerin sosyal rollerini gerçekleştirmesinde kılavuzluk yapmaktadırlar.

2.2.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramını araştıran birçok çalışmada değerler sınıflandırılmıştır. Araştırmacılar değerleri sınıflandırırken farklı yöntemler kullanmışlardır. Uzmanlar değerlere farklı bakış açıları geliştirirken aynı alandaki değerleri farklı şekillerde adlandırmışlardır.

Değerler, bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dini değerler olarak sınıflandırılabilir (Spranger,1928; Akt. Güngör, 1998). Spranger'a göre değerler, bir insanın dünya görüşünü belirlerken ön yargıları ve iç eğilimleri tanımlamaktadır (Bruno ve Lay, 2008).

Schwartz (1992) değerler ile ilgili sınıflandırma yapan araştırmacılardan biridir. Schwartz değerleri; güç, başarı, haz, uyarılma, öz-yönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyuma, güvenlik olarak sınıflandırmıştır. Değerlerin, kapsam ve yapılarına göre 3 evrensel ihtiyacın bilişsel temsilleri olduğunu savunmaktadır. Bu ihtiyaçlar, biyolojik bir varlık olarak kişinin temel ihtiyaçları (uyarılma vb.), bireylerle başarılı bir etkileşim kurabilmek için gerekli ihtiyaçlar (iyilikseverlik vb.) ve toplumların devamlılığı için gereken ihtiyaçlardır (uyuma vb.) (Schwartz ve Bilsky, 1987). Schwartz'a (2004) göre değerler karşılıklı etkileşim içinde bir üst değeri yaratmaktadırlar. Schwartz'ın belirlemiş olduğu 10 değer, farklı gereksinimler arasındaki uyumluluk ve zıtlık esasına göre 2 ana kategoride gruplandırılmıştır. Birinci kategoride, yeniliğe açık olmak (openness) karşısında muhafazakarlık (conservation), ikinci kategori ise, özaşkınlık (selftranscendence) karşısında özgenişletim(self- enhancement) yer almaktadır. Bu boyutlar birbirine ters işlemektedir.

Bir başka çalışmada değerler; siyasi değerler, sosyal değerler, ekonomik değerler, bilimsel değerler, dini değerler ve estetik değerler olarak gruplandırılmıştır (Allport ve Vernon,1931; akt. İşcan,2007).

Schwartz başka bir çalışmada değerleri özsel ve araçsal değerler olarak sınıflandırmıştır. Yine benzer biçimde Rokeach (1973) amaç değerler ve araç değerler olarak sınıflandırma yapmıştır. Davranış biçimlerini araçsal değerler belirlerken, amaçsal değerler varoluşla ilgilidirler. Rokeach'e göre (1973) kişi bir davranışta bulunurken bu tercihini kendi değer sistemindeki diğer değerlerle karşılaştırarak ihtiyaç hiyerarşisinde bulunan değerler ile uyumlu olan davranışı seçmektedir.

Carl Rogers (1969) çalışmasında değerleri üç gruba ayırmıştır; işlevsel değerler, tasarlanan değerler ve objektif değerler.

Değerler başka bir araştırmada bireysel, sosyal ve grup değerler olarak üçe ayrılmıştır (Nelson, 1974 akt. Naylor ve Diem, 1987.). Grup veya toplumun genel değerlerine bakılmaksızın özel ve bireysel olan değerler bireysel değerleri; ailevi, dini, siyasi, etnik ya da özel bir grup tarafından kabul edilen, üyelerinin davranışlarını yöneten değerler grup değerlerini; toplumun büyük bir kısmı tarafından benimsenen adalet, saygı, eşitlik bireylerin toplum içinde yaşamını devam ettirmesini sağlayan değerler ise sosyal değerleri ifade etmektedir. Bu değerler toplumun doğasını nitelendiren ve etkileyen değerleri yansıtır.

BÖLÜM III : YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve kullanılan ölçekler hakkında bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek ve olabilecek muhtemel sonuçları tahmin etmek amaçlı kullanılan nicel araştırma yöntemlerinden olan İlişkisel Tarama modelindedir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2008). Bu model çerçevesinde araştırmaya katılan velilerin aile değerlerine sahip oluş düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte velilerin sahip olduğu aile değerleri ile aile yılmazlığı arasındaki ilişki tespit edilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini İstanbul ili Ümraniye ilçesindeki liselerin velileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, 2017-2018 eğitim yılında, zaman ve iş gücü konusunda ekonomik olduğu için kolay ulaşılabilirlik ilkesi ile ayrıca Anadolu Lisesi öğrenci alım kriterleri sadece kendi bölgesinden değil çevre ilçelerden gelen öğrencileri de kapsayabildiği için Ümraniye ilçesindeki Nevzat Ayaz Anadolu Lisesi, Ümraniye Anadolu Lisesi ve Atakent Anadolu Lisesi öğrencilerinden 9., 10.ve 11. sınıfa devam eden öğrencilerin medeni durumu evli olan velilerinden seçilmiş toplam 182 anne ve 116 babadan oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından kişisel ve demografik bilgi toplama amacıyla oluşturulan bilgi formudur. Katılımcı velilerin kişisel özelliklerini belirlemek amacı ile “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Formda velilere cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, anne

babanın eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durumu, ebeveynlerinin medeni durumu, büyürken yaşamın geçirildiği yerleşim biriminin genel özelliği, ebeveyn ile ilişkinin tanımlanması, anne babanın birbiri ile olan ilişkisini tanımlama şekli sorulmuştur. (Ek-1)

3.3.2. Schwartz Değerler Listesi

1992 yılında Schwartz tarafından geliştirilen Schwartz Değerler Listesi 56 değer ifadesinden ve on altı boyuttan oluşmaktadır (Schwartz ve Boehnke, 2004). Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan çalışmada ana boyut ve değer tipleri ile her bir değer tipi içerisinde yer alan değerlerle ilgili olarak kullanılan Türkçe adlandırmalar esas alınmıştır. Değerler üç sosyal psikoloji uzmanının ortak çalışmasıyla İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Denekler toplam 56 değeri ve yanlarında parantez içinde verilmiş olan açıklamaları okuduktan sonra her birini kendi hayatlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre 1 (ilkelerime ters düşer) ile 7 (en üst düzeyde önemlidir) arasında değişen bir ölçek üzerinde değerlendirmişlerdir. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan çalışmada değer tipleri için güvenilirlik katsayıları .51 - .77, değer grupları için .77 - .83 arasında değişmekte olup bu katsayılar evrensellik için .77, yardımseverlik (iyilikseverlik) için .76, hazcılık için .54, güç için .75, başarı için .66, uyarılma için .70, özyönelim (özyönelim) için .69, geleneksellik için .63, uyma için .51 ve güvenlik için .59 olarak bulunmuştur. Ayrıca ana değer grupları iç tutarlılık analiz sonuçlarına baktığımızda; muhafazakârlık grubu için .80, yeniliğe açıklık değer grubu için .81, özaşkınlık değer grubu için .81, özgenişletim değer grubu için .84 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Aile Yılmazlık Ölçeği

Kaner ve Bayraklı (2010) tarafından geliştirilen ölçek ana babaların yılmazlık algısını ölçmektedir. Ölçeğin alt boyutları; Mücadelecilik/ Meydan Okuma, Öz-yetkinlik, Yaşama Bağlılık ve Kendini Kontrol'dür. 37 maddeden oluşmaktadır.

Öncelikle, yılmazlık ve yılmazlığı değerlendirmeyi amaçlayan ilgili alan literatür taraması yapılarak, yılmaz bireylerin ve yılmaz ailelerin özelliklerine dayalı olarak yılmazlığın temel bileşenleri olduğu düşünülen boyutlar incelenmiş, en temel yılmazlık

özellikleri belirlenmiştir(dayanıklılık-mücadelecilik, sosyal yeterlilik, yaşama bağlılık, riskleri öngörmek, öz-yetkinlik, sosyal destek, yeniliklere açıklık-yeniliklere uyum sağlamak, başarılı olmaya güdülenmek-bir amaca güdülenmek, iyimserlik, empatik olmak, özdenetim). Her bir boyutla ilişkili ölçek maddeleri geliştirilmiştir.

Kaner ve Bayraklı'nın (2010) Anne Yılmazlık Ölçeği ve Gürkan'ın (2006a, 2006b) Yılmazlık Ölçeği'nin; bazı maddeleri aynen, bazıları yeniden ifade edilerek yeni geliştirilen ölçeğe alınarak bunların dışında yeni maddeler yazılarak yeni ölçek oluşturulmuştur.

Araştırma grubu 524 anne-babadan oluşmaktadır (özel eğitim kurumlarında eğitim alan 105 ve normal gelişim gösteren 419 çocuğun anne-babaları). 87 maddelik taslak form annebabalara uygulanmış ve açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, madde-toplam korelasyonu, alt ölçekler arası korelasyonlar gibi bir dizi geçerlik çalışması yürütülmüştür. Ayrıca, AYÖ'nün Beck Depresyon Envanteri, Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve Ana-Babalık Yetkinliği Ölçeği ile korelasyonları da hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa, Spearman-Brown iki yarı güvenilirlik ve test-tekrar test güvenilirlik katsayıları yoluyla incelenmiştir. Analizler, 37 maddenin dört faktörde toplandığını ve AYÖ'nin psikometrik özelliklerinin yeterli olduğunu ortaya koymuştur.

3.3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, İstanbul ili Ümraniye ilçesi dâhilinde yer alan Nevzat Ayaz Anadolu Lisesi, Ümraniye Lisesi ve Atakent Lisesi'nde yapılmıştır. Araştırma grubu için okulun 9.,10. ve 11. sınıfta okuyan öğrencilerin anne ve babaları olan 182 tane anne ve 116 tane baba olmak üzere toplamda 298 ebeveyn araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında, uygulama yapılacak okulların müdürleri ve psikolojik danışmanları ile görüşülerek veli toplantı tarihleri öğrenilmiştir.

Verilerin toplanması için belirlenen okullarda veli toplantılarına katılarak araştırma grubunda bulunan ebeveynlere öncelikle konuyla ilgili küçük bir bilgilendirme yapıp, ardından Kişisel Bilgi Formu, Schwart's Değerler Listesi ve Aile Yılmazlık Ölçeği uygulanmıştır. Uygulanan ölçekler ve anket ekler kısmında verilmiştir.

3.3.5 Verilerin Çözümlemesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri için frekans ve yüzde dağılımlar kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekler ve alt boyutlarının normal dağılım sergileyip sergilemediğini belirlemek için basıklık ve çarpıklık katsayısı incelenmiştir (Tablo 1). Basıklık ve çarpıklık katsayıları -1,5 ile +1,5 (Tabachnick, Fidell, 2013) arasında olduğu için normallik varsayımının karşılandığı görülmüştür. Bu nedenle araştırma kapsamında parametrik testlerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda aile değerlerinin aile yılmazlığına etkisini incelemek için basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Cinsiyetlere göre aile değerlerinin ve aile yılmazlığının karşılaştırılması için bağımsız örneklerde t testi; eğitim durumu, anne-baba eğitim durumuna göre aile değerlerinin ve aile yılmazlığının karşılaştırılması için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS Statistic 23 paket programı kullanılmıştır ve anlamlılık değeri $p < .05$ olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Betimsel İstatistik

		İstatistik	Standart Sapma	Önem Düzeyi
Kendini Kontrol	Çarpıklık	-,046	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	-,473	,282	
Yaşama Bağlılık	Çarpıklık	-,758	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	,421	,282	
Öz-Yetkinlik	Çarpıklık	-1,186	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	1,125	,282	
Mücadelecilik	Çarpıklık	-,449	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	,124	,282	
Güvenlik	Çarpıklık	-1,263	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	1,096	,282	
Uyum	Çarpıklık	-1,014	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	,955	,282	
Geleneksellik	Çarpıklık	-,707	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	-,193	,282	
İyilikseverlik	Çarpıklık	-1,156	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	1,115	,282	
Evrensellik	Çarpıklık	-1,317	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	1,190	,282	
Özyönelim	Çarpıklık	-1,226	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	1,148	,282	

Uyarılım	Çarpıklık	-,350	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	-,798	,282	
Hazcılık	Çarpıklık	-,835	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	,472	,282	
Başarı	Çarpıklık	-,837	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	,289	,282	
Güç	Çarpıklık	-,302	,142	Normal dağılıyor
	Basıklık	-,731	,282	

Tablo 1 incelendiğinde Basıklık ve çarpıklık katsayılarına göre istatistik değerinin -1,5 ile +1,5 arasında olduğu görülmüş, puanların normal dağılım gösterdiği tespit edildiği için verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

Tablo 2. Değer Yönelimleri Ölçeği ve Aile Yılmazlık Ölçeği Güvenilirlik Puanları

Değişkenler	Madde ve Faktör Sayısı	Orijinal Değeri Cronbach's Alpha	Araştırma Değeri Cronbach's Alpha
Değer Yönelimleri Ölçeği	56-10 Faktör	0,51 (Uyma) – 0,77 (Evrenselcilik)	0,93(İyilikseverlik)-0,94(Uyarılım)
Aile Yılmazlık Ölçeği	37-4 Faktör	0,54(Kontrol)–0,91(Mücadelecilik-Meydan Okuma)	0,71(Özyetkinlik)-0,81(Kendini Kontrol)

Tablo 2'ye göre Değer Yönelimleri Ölçeğinin orijinal faktör değerleri 0,51 ile 0,77 arasında, araştırma değerlerinin 0,93 ile 0,94 arasında olduğu görülmektedir. Aile Yılmazlık Ölçeği orijinal faktör değerlerinin 0,54 ile 0,91, araştırma değerlerinin 0,71 ile 0,81 arasında olduğu görülmektedir.

BÖLÜM IV : BULGULAR

Bu bölümde veri toplama araçlarına ait geçerlik, güvenilirlik analizleri ve daha sonra araştırma hipotezleri doğrultusunda yapılan analizler yer almaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan veliler araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Velilere araştırmanın amacı ve içeriği hakkında ön bilgi verilmiştir. 10 maddelik "Kişisel bilgi formu" ve 37 maddelik "Aile Yılmazlık Ölçeği" ve 56 maddelik "Schwartz Değer Yönelimleri Ölçeği" uygulanmıştır. Çalışmanın sonunda, cevaplanan ölçekler veri analiz programına yüklenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcılara ait demografik bilgiler

		Frekans	Yüzde	Yığılmalı yüzde
Cinsiyet	Erkek	116	38.9	38.9
	Kadın	182	61.1	100.0
Eğitim Durumu	İlkokul	63	21.1	21.1
	Ortaokul	34	11.4	32.5
	Lise	113	37.9	70.4
	Lisans ve üstü	88	29.6	100.0
Gelir Durumu	Alt gelir grubu	23	7.7	7.7
	Orta gelir grubu	265	88.9	96.6
	Üst gelir grubu	10	3.4	100.0

Araştırmaya katılan katılımcıların %38.9'u erkek, %61.1'i kadındır. Eğitim durumu olarak en fazla %37.9 ile lise mezunları yer alırken, gelir durumu en fazla %88.9 ile orta gelir grubuna aittir.

Araştırmanın hipotezlerine göre yapılan analizlere ait bulgular sırayla yer almaktadır.

4.1. Aile Değerlerinin Aile Yılmazlığına Etkisine Ait Bulgular

Aile yılmazlığını yordamada güç değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 4’de özetlenmiştir.

Tablo 4. Güç değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R ²	t	p
Mücadelecilik	0.02	0.13	0.35	0.12	6.410	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.09	0.27	0.07	4.867	0.00
Yaşama bağlılık	0.02	0.11	0.25	0.06	4.504	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.09	0.18	0.03	3.164	0.00

Tablo 4’de Güç değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Güç değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.35$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.27$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.25$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize $\beta= 0.18$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada başarı değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 5’de özetlenmiştir.

Tablo 5. Başarı değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R ²	t	p
Mücadelecilik	0.02	0.17	0.40	0.16	7.505	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.13	0.35	0.12	6.380	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.13	0.27	0.07	4.854	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.09	0.17	0.03	2.975	0.00

Tablo 5’de Başarı değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Başarı değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.40$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.35$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.27$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize $\beta= 0.17$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada hazcılık değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 6’de özetlenmiştir.

Tablo 6. Hazcılık değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.12	0.27	0.07	4.758	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.11	0.28	0.08	4.942	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.18	0.35	0.13	6.500	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.12	0.21	0.04	3.598	0.00

Tablo 6’te Hazcılık değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Hazcılık değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.27$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.28$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.35$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize $\beta= 0.21$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada uyarılım değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Uyarılım değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.02	0.11	0.32	0.10	5.869	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.06	0.20	0.04	3.435	0.00
Yaşama bağlılık	0.02	0.13	0.33	0.11	5.960	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.08	0.17	0.03	3.008	0.00

Tablo 7’te Uyarılım değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Uyarılım değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.32$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.20$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.33$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize $\beta= 0.17$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada öz-yönelim değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. Öz-yönelim değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.20	0.41	0.17	7.758	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.17	0.38	0.14	6.986	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.21	0.38	0.15	7.137	0.00
Kendini kontrol	0.04	0.14	0.22	0.05	3.800	0.00

Tablo 8’da Öz-yönelim değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Öz-yönelim değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.41$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.38$, $p<0.05$),

Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.38$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol'ün (Standardize $\beta= 0.22$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada evrensellik değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 9'de özetlenmiştir.

Tablo 9. Evrensellik değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.16	0.30	0.09	5.372	0.00
Öz yetkinlik	0.03	0.16	0.34	0.11	6.214	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.19	0.32	0.10	5.770	0.00
Kendini kontrol	0.04	0.20	0.28	0.08	5.025	0.00

Tablo 9'de Evrensellik değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Evrensellik değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.30$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.34$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.32$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol'ün (Standardize $\beta= 0.28$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada iyilikseverlik değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 10'de özetlenmiştir.

Tablo 10. İyilikseverlik değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.15	0.29	0.08	5.257	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.17	0.36	0.13	6.722	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.17	0.30	0.09	5.468	0.00
Kendini kontrol	0.04	0.15	0.22	0.05	3.848	0.00

Tablo 10’de İyilikseverlik değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, İyilikseverlik değerinin, Mücadelecilik (Standardize β = 0.29, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize β = 0.36, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize β = 0.30, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize β = 0.22, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada geleneksellik değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 11’de özetlenmiştir.

Tablo 11. Geleneksellik değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.02	0.12	0.29	0.09	5.311	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.15	0.40	0.16	7.567	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.11	0.24	0.06	4.187	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.18	0.33	0.11	6.028	0.00

Tablo 11’da Geleneksellik değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Geleneksellik değerinin, Mücadelecilik (Standardize β = 0.29, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize β = 0.40, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize β = 0.24, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize β = 0.33, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görülmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada uyum değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12. Uyum değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.14	0.30	0.09	5.422	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.17	0.42	0.18	8.055	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.16	0.31	0.10	5.640	0.00
Kendini kontrol	0.03	0.16	0.26	0.07	4.690	0.00

Tablo 12’da Uyum değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Uyum değerinin, Mücadelecilik (Standardize $\beta= 0.30$, $p<0.05$), Öz yetkinlik (Standardize $\beta= 0.42$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.31$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’ün (Standardize $\beta= 0.26$, $p<0.05$) pozitif yönlü anlamlı yordayıcısı olduğu görölmektedir.

Aile yılmazlığını yordamada güvenlik değerinin herhangi bir katkısının olup olmadığına ilişkin regresyon analizi bulguları Tablo 13’de özetlenmiştir.

Tablo 13. Güvenlik değerinin aile yılmazlığına etkisi

	Standart Hata	β	Standardize β	R^2	t	p
Mücadelecilik	0.03	0.11	0.23	0.05	4.166	0.00
Öz yetkinlik	0.02	0.15	0.35	0.12	6.375	0.00
Yaşama bağlılık	0.03	0.15	0.27	0.07	4.873	0.00
Kendini kontrol	0.04	0.12	0.18	0.03	3.220	0.00

Tablo 13’de Güvenlik değerinin aile yılmazlığına etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, Güvenlik değerinin, M¼cadelecilik (Standardize $\beta= 0.23$, $p<0.05$), ¼z yetkinlik (Standardize $\beta= 0.35$, $p<0.05$), Yaşama bağlılık (Standardize $\beta= 0.27$, $p<0.05$) ve Kendini kontrol’¼n (Standardize $\beta= 0.18$, $p<0.05$) pozitif y¼nl¼ anlamlı yordayıcısı olduğu g¼r¼lmektedir.

4.2. Aile Değerlerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere G¼re Karşılaştırılması

Tablo 14. Cinsiyetlere g¼re aile değerlerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	Ort	Ss	Sd	t	p
G¼ç	Kadın	182	4.07	1.70	295	-2.208	.03*
	Erkek	115	4.55	1.95			
Başarı	Kadın	182	5.06	1.59	295	-1.759	.08
	Erkek	115	5.40	1.67			
Hazcılık	Kadın	182	5.03	1.42	295	-2.979	.00*
	Erkek	115	5.57	1.64			
Uyarılım	Kadın	182	4.04	1.92	295	-2.580	.01*
	Erkek	115	4.63	1.96			
¼zy¼nelim	Kadın	181	5.64	1.28	293	.238	.81
	Erkek	114	5.60	1.49			
Evrensellik	Kadın	182	5.33	1.13	295	.567	.57
	Erkek	115	5.24	1.53			
¼yilikseverlik	Kadın	182	5.78	1.19	295	.346	.73
	Erkek	115	5.73	1.52			
Geleneksellik	Kadın	182	5.04	1.52	295	1.130	.26
	Erkek	115	4.82	1.84			
Uyum	Kadın	182	5.45	1.37	295	1.172	.24
	Erkek	115	5.24	1.69			
G¼venlik	Kadın	182	5.72	1.27	295	.083	.93
	Erkek	115	5.71	1.59			

Tablo 14’de cinsiyetlere göre aile değerlerinin karşılaştırılması için yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyetlere göre Güç ($t=-2.208$, $p<.05$), Hazcılık ($t=-2.979$, $p<.05$) ve Uyarılım ($t=-2.580$, $p<.05$) değerleri arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Bu üç değeri her birinde erkeklerin puanının kadınlardan anlamlı oranda daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında cinsiyetlere göre Başarı ($t=-1.759$, $p>.05$), Özyönelim ($t=.238$, $p>.05$), Evrensellik ($t=.567$, $p>.05$), İyilikseverlik ($t=.346$, $p>.05$), Geleneksellik ($t=1.130$, $p>.05$), Uyum ($t=1.172$, $p>.05$) ve Güvenlik ($t=.083$, $p>.05$) değerlerinde anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 15. Eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Güç	İlkokul	63	4.18	1.87	.37	.77
	Ortaokul	34	4.47	1.40		
	Lise	113	4.16	1.85		
	Lisans ve üstü	88	4.35	1.87		
Başarı	İlkokul	63	5.17	1.57	.21	.88
	Ortaokul	34	5.25	1.60		
	Lise	113	5.11	1.72		
	Lisans ve üstü	88	5.29	1.58		
Hazcılık	İlkokul	63	4.93	1.65	1.45	.23
	Ortaokul	34	5.48	1.41		
	Lise	113	5.22	1.57		
	Lisans ve üstü	88	5.39	1.40		
Uyarılım	İlkokul	63	4.20	1.94	.03	.99
	Ortaokul	34	4.26	2.00		
	Lise	113	4.30	1.97		
	Lisans ve üstü	88	4.25	1.96		
Özyönelim	İlkokul	63	5.38	1.32	.83	.48
	Ortaokul	33	5.72	1.40		
	Lise	113	5.65	1.34		
	Lisans ve üstü	87	5.70	1.42		
Evrensellik	İlkokul	63	5.20	1.38	.50	.68
	Ortaokul	34	5.42	1.14		
	Lise	113	5.22	1.29		
	Lisans ve üstü	88	5.39	1.32		

İyilikseverlik	İlkokul	63	5.69	1.41	.24	.87
	Ortaokul	34	5.82	1.18		
	Lise	113	5.71	1.30		
	Lisans ve üstü	88	5.84	1.37		
Geleneksellik	İlkokul	63	5.16	1.46	.50	.68
	Ortaokul	34	4.82	1.75		
	Lise	113	4.87	1.65		
	Lisans ve üstü	88	4.94	1.76		
Uyum	İlkokul	63	5.44	1.47	.48	.69
	Ortaokul	34	5.50	1.32		
	Lise	113	5.24	1.48		
	Lisans ve üstü	88	5.44	1.61		
Güvenlik	İlkokul	63	5.58	1.32	.78	.50
	Ortaokul	34	5.99	1.28		
	Lise	113	5.66	1.40		
	Lisans ve üstü	88	5.79	1.49		

Tablo 15’de eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumuna göre Güç ($F=.37, p>.05$), Başarı ($F=.21, p>.05$), Hazcılık ($F=1.45, p>.05$), Uyarılım ($F=.03, p>.05$), Özyönelim ($F=.83, p>.05$), Evrensellik ($F=.50, p>.05$), İyilikseverlik ($F=.24, p>.05$), Geleneksellik ($F=.50, p>.05$), Uyum ($F=.48, p>.05$) ve Güvenlik ($F=.78, p>.05$) değerlerinde anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 16. Anne eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Güç	İlkokul	139	4.29	1.69	1.490	.20
	Ortaokul	53	4.21	1.98		
	Lise	52	4.41	1.81		
	Üniversite	12	5.08	2.14		
	Okur yazar değil	42	3.77	1.83		
Başarı	İlkokul	139	5.34	1.41	1.275	.28
	Ortaokul	53	5.17	1.99		
	Lise	52	5.18	1.78		
	Üniversite	12	5.30	1.81		
	Okur yazar değil	42	4.70	1.53		

Hazcılık	İlkokul	139	5.25	1.45	1.926	.10
	Ortaokul	53	5.32	1.70		
	Lise	52	5.32	1.58		
	Üniversite	12	6.01	.89		
	Okur yazar değil	42	4.76	1.54		
Uyarılım	İlkokul	139	4.38	1.77	4.549	.00*
	Ortaokul	53	4.32	2.18		
	Lise	52	4.46	2.01		
	Üniversite	12	5.41	1.87		
	Okur yazar değil	42	3.21	1.86		
Özyönelim	İlkokul	138	5.70	1.22	1.319	.26
	Ortaokul	53	5.63	1.56		
	Lise	52	5.49	1.54		
	Üniversite	12	6.20	1.19		
	Okur yazar değil	41	5.30	1.36		
Evrensellik	İlkokul	139	5.37	1.15	1.844	.12
	Ortaokul	53	5.47	1.44		
	Lise	52	4.95	1.57		
	Üniversite	12	5.71	1.30		
	Okur yazar değil	42	5.10	1.14		
İyilikseverlik	İlkokul	139	5.86	1.17	1.513	.19
	Ortaokul	53	5.85	1.47		
	Lise	52	5.55	1.60		
	Üniversite	12	6.15	.94		
	Okur yazar değil	42	5.43	1.30		
Geleneksellik	İlkokul	139	5.15	1.45	1.588	.17
	Ortaokul	53	5.00	1.84		
	Lise	52	4.60	2.02		
	Üniversite	12	5.02	1.78		
	Okur yazar değil	42	4.61	1.42		
Uyum	İlkokul	139	5.53	1.34	1.646	.16
	Ortaokul	53	5.45	1.65		
	Lise	52	5.05	1.78		
	Üniversite	12	5.64	1.29		
	Okur yazar değil	42	5.04	1.43		
Güvenlik	İlkokul	139	5.78	1.25	.882	.47
	Ortaokul	53	5.78	1.56		
	Lise	52	5.41	1.74		
	Üniversite	12	6.05	1.22		
	Okuryazar değil	42	5.71	1.19		

Tablo 16’te anne eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, anne eğitim durumuna göre Uyarılım değerinde anlamlı farklılık vardır ($F=4.549$, $p<.01$). Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını öğrenmek için post-hoc testlerden Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analiz sonucunda annesi okur yazar olmayanların ($x=3.21\pm1.86$), annesi ilkokul ($x=4.38\pm1.77$), ortaokul ($x=4.32\pm2.18$), lise ($x=4.46\pm2.01$) ve üniversite ($x=5.41\pm1.87$) mezunlarına göre Uyarılım değeri puanlarının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Bunun yanında anne eğitim durumuna göre Güç ($F=1.490$, $p>.05$), Başarı ($F=1.275$, $p>.05$), Hazcılık ($F=1.926$, $p>.05$), Özyönelim ($F=1.319$, $p>.05$), Evrensellik ($F=1.844$, $p>.05$), İyilikseverlik ($F=1.513$, $p>.05$), Geleneksellik ($F=1.588$, $p>.05$), Uyum ($F=1.646$, $p>.05$) ve Güvenlik ($F=.882$, $p>.05$) değerlerinde anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 17. Baba eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Güç	İlkokul	111	4.01	1.73	2.199	.07
	Ortaokul	61	4.15	1.73		
	Lise	95	4.37	1.91		
	Üniversite	20	5.22	1.85		
	Okur yazar değil	11	4.63	1.66		
Başarı	İlkokul	111	4.95	1.53	1.025	.39
	Ortaokul	61	5.40	1.42		
	Lise	95	5.28	1.85		
	Üniversite	20	5.43	1.75		
	Okur yazar değil	11	5.23	1.34		
Hazcılık	İlkokul	111	5.06	1.45	1.441	.22
	Ortaokul	61	5.20	1.66		
	Lise	95	5.31	1.60		
	Üniversite	20	5.93	1.02		
	Okur yazar değil	11	5.30	1.53		
Uyarılım	İlkokul	111	3.96	1.82	1.968	.10
	Ortaokul	61	4.31	1.98		
	Lise	95	4.48	2.06		
	Üniversite	20	5.05	1.67		
	Okur yazar değil	11	3.75	2.22		

Özyönelim	İlkokul	111	5.45	1.31	.957	.43
	Ortaokul	59	5.76	1.26		
	Lise	95	5.61	1.52		
	Üniversite	20	5.97	1.27		
	Okur yazar değil	11	5.87	1.28		
Evrensellik	İlkokul	111	5.23	1.13	.278	.89
	Ortaokul	61	5.41	1.24		
	Lise	95	5.25	1.51		
	Üniversite	20	5.44	1.47		
	Okur yazar değil	11	5.33	1.11		
İyilikseverlik	İlkokul	111	5.68	1.23	.377	.82
	Ortaokul	61	5.87	1.22		
	Lise	95	5.73	1.53		
	Üniversite	20	5.99	1.19		
	Okur yazar değil	11	5.69	1.26		
Geleneksellik	İlkokul	111	4.91	1.43	.122	.97
	Ortaokul	61	4.83	1.64		
	Lise	95	4.95	1.92		
	Üniversite	20	5.01	1.68		
	Okur yazar değil	11	5.10	1.45		
Uyum	İlkokul	111	5.29	1.40	.825	.51
	Ortaokul	61	5.59	1.42		
	Lise	95	5.25	1.71		
	Üniversite	20	5.41	1.39		
	Okur yazar değil	11	5.84	1.06		
Güvenlik	İlkokul	111	5.76	1.26	1.212	.306
	Ortaokul	61	5.86	1.38		
	Lise	95	5.48	1.59		
	Üniversite	20	6.01	1.12		
	Okur yazar değil	11	6.00	1.29		

Tablo 17’da baba eğitim durumuna göre aile değerlerinin karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, baba eğitim durumuna göre Güç ($F=2.199$, $p>.05$), Başarı ($F=1.025$, $p>.05$), Hazcılık ($F=1.441$, $p>.05$), Uyarılım ($F=1.968$, $p>.05$), Özyönelim ($F=.957$, $p>.05$), Evrensellik ($F=.278$, $p>.05$), İyilikseverlik ($F=.377$, $p>.05$), Geleneksellik ($F=.122$, $p>.05$), Uyum ($F=.825$, $p>.05$) ve Güvenlik ($F=1.212$, $p>.05$) değerlerinde anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 18. Sosyo-ekonomik duruma göre aile değerlerinin karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Güç	Alt gelir grubu	23	4.22	1.95	.72	.49
	Orta gelir grubu	265	4.23	1.78		
	Üst gelir grubu	10	4.94	2.29		
Başarı	Alt gelir grubu	23	5.10	1.71	.07	.93
	Orta gelir grubu	265	5.19	1.60		
	Üst gelir grubu	10	5.34	2.19		
Hazcılık	Alt gelir grubu	23	4.81	1.73	1.008	.37
	Orta gelir grubu	265	5.28	1.49		
	Üst gelir grubu	10	5.16	2.06		
Uyarılım	Alt gelir grubu	23	3.53	1.85	1.788	.17
	Orta gelir grubu	265	4.33	1.94		
	Üst gelir grubu	10	4.13	2.27		
Özyönelim	Alt gelir grubu	21	5.33	1.74	.86	.42
	Orta gelir grubu	265	5.65	1.30		
	Üst gelir grubu	10	5.28	2.21		
Evrensellik	Alt gelir grubu	23	5.05	1.55	4.592	.01*
	Orta gelir grubu	265	5.35	1.21		
	Üst gelir grubu	10	4.16	2.29		
İyilikseverlik	Alt gelir grubu	23	5.57	1.72	2.065	.13
	Orta gelir grubu	265	5.80	1.23		
	Üst gelir grubu	10	4.98	2.43		
Geleneksellik	Alt gelir grubu	23	4.69	2.08	3.497	.03*
	Orta gelir grubu	265	5.02	1.56		
	Üst gelir grubu	10	3.68	2.39		
Uyum	Alt gelir grubu	23	5.30	1.84	3.546	.03*
	Orta gelir grubu	265	5.42	1.43		
	Üst gelir grubu	10	4.15	2.12		
Güvenlik	Alt gelir grubu	23	5.54	1.85	.522	.59
	Orta gelir grubu	265	5.74	1.31		
	Üst gelir grubu	10	5.38	2.34		

Tablo 18’de sosyo-ekonomik duruma göre aile değerlerinin karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, sosyo ekonomik

duruma göre Evrensellik ($F=4.592$, $p<.05$), Geleneksellik ($F=3.497$, $p<.05$) ve Uyum ($F=3.546$, $p<.05$) değerlerinde anlamlı farklılık vardır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için post-hoc testlerden Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Evrensellik, Geleneksellik ve Uyum değerlerinde üst gelir grubuna sahip olan bireylerin değerleri, alt ve orta gelir grubuna sahip bireylerinde değer puanlarından anlamlı oranda daha düşüktür.

Bunun yanında sosyo-ekonomik duruma göre Güç ($F=.72$, $p>.05$), Başarı ($F=.07$, $p>.05$), Hazcılık ($F=1.008$, $p>.05$), Uyarılım ($F=1.788$, $p>.05$), Özyönelim ($F=.86$, $p>.05$), İyilikseverlik ($F=2.065$, $p>.05$) ve Güvenlik ($F=.522$, $p>.05$) değerlerinde anlamlı farklılık yoktur.

4.3. Yılmazlığın Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Tablo 19. Cinsiyetlere göre aile yılmazlığının karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	Ort	Ss	Sd	t	p
Mücadelecilik	Kadın	182	3.53	.70	295	-.446	.66
	Erkek	115	3.57	.63			
Özyetkinlik	Kadın	182	4.11	.61	295	1.537	.12
	Erkek	115	4.00	.62			
Yaşama bağlılık	Kadın	182	3.82	.76	295	-.748	.45
	Erkek	115	3.89	.76			
Kendini kontrol	Kadın	182	3.27	.93	295	1.071	.28
	Erkek	115	3.15	.85			

Tablo 19’de cinsiyetlere göre yılmazlığın karşılaştırılması için yapılan bağımsız örneklem t testi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, cinsiyetlere göre Mücadelecilik ($t=-.446$, $p>.05$), Özyetkinlik ($t=1.537$, $p>.05$), Yaşama bağlılık ($t=-.748$, $p>.05$) ve Kendini kontrol ($t=1.071$, $p>.05$) arasında anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 20. Eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Mücadelecilik	İlkokul	63	3.50	.71	.506	.68
	Ortaokul	34	3.61	.63		
	Lise	113	3.51	.68		
	Lisans ve üstü	88	3.60	.67		
Özyetkinlik	İlkokul	63	4.08	.63	.185	.91
	Ortaokul	34	4.10	.52		
	Lise	113	4.03	.61		
	Lisans ve üstü	88	4.09	.66		
Yaşama bağlılık	İlkokul	63	3.72	.75	.851	.47
	Ortaokul	34	3.85	.77		
	Lise	113	3.87	.75		
	Lisans ve üstü	88	3.91	.78		
Kendini kontrol	İlkokul	63	3.33	.91	.899	.44
	Ortaokul	34	3.19	1.00		
	Lise	113	3.12	.92		
	Lisans ve üstü	88	3.28	.83		

Tablo 20’da eğitim durumuna göre yılmazlığın karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, eğitim durumuna göre Mücadelecilik (F=.506, $p>.05$), Özyetkinlik (F=.185, $p>.05$), Yaşama bağlılık (F=.851, $p>.05$) ve Kendini kontrol (F=.899, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 21. Anne eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Mücadelecilik	İlkokul	139	3.55	.64	.782	.54
	Ortaokul	53	3.54	.70		
	Lise	52	3.44	.82		
	Üniversite	12	3.81	.43		
	Okur yazar değil	42	3.56	.61		
Özyetkinlik	İlkokul	139	4.11	.57	.907	.46
	Ortaokul	53	3.96	.66		
	Lise	52	4.00	.73		
	Üniversite	12	4.13	.55		
	Okur yazar değil	42	4.14	.58		

Yaşama bağlılık	İlkokul	139	3.84	.71	1.475	.21
	Ortaokul	53	3.88	.72		
	Lise	52	3.79	.94		
	Üniversite	12	4.33	.55		
	Okur yazar değil	42	3.75	.77		
Kendini kontrol	İlkokul	139	3.33	.77	1.070	.37
	Ortaokul	53	3.12	1.02		
	Lise	52	3.07	1.11		
	Üniversite	12	3.30	.88		
	Okur yazar değil	42	3.15	.88		

Tablo 21’de anne eğitim durumuna göre yılmazlığın karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, anne eğitim durumuna göre Mücadelecilik ($F=.782$, $p>.05$), Özyetkinlik ($F=.907$, $p>.05$), Yaşama bağlılık ($F=1.475$, $p>.05$) ve Kendini kontrol ($F=1.070$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 22. Baba eğitim durumuna göre aile yılmazlığının karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Mücadelecilik	İlkokul	111	3.54	.58	.197	.94
	Ortaokul	61	3.52	.66		
	Lise	95	3.53	.78		
	Üniversite	20	3.66	.59		
	Okur yazar değil	11	3.62	.84		
Özyetkinlik	İlkokul	111	4.12	.56	.629	.64
	Ortaokul	61	4.08	.55		
	Lise	95	3.99	.70		
	Üniversite	20	4.03	.66		
	Okur yazar değil	11	4.15	.75		
Yaşama bağlılık	İlkokul	111	3.79	.66	.847	.49
	Ortaokul	61	3.88	.73		
	Lise	95	3.82	.89		
	Üniversite	20	4.06	.78		
	Okur yazar değil	11	4.07	.72		
Kendini kontrol	İlkokul	111	3.35	.77	1.128	.34
	Ortaokul	61	3.16	.95		
	Lise	95	3.10	1.00		
	Üniversite	20	3.28	.93		
	Okur yazar değil	11	3.09	.92		

Tablo 22’de baba eğitim durumuna göre yılmazlığın karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, baba eğitim durumuna göre Mücadelecilik (F=.197, p>.05), Özyetkinlik (F=.629, p>.05), Yaşama bağlılık (F=.847, p>.05) ve Kendini kontrol (F=1.128, p>.05) alt boyutlarında anlamlı farklılık yoktur.

Tablo 23. Sosyo-ekonomik duruma göre aile yılmazlığının karşılaştırılması

		n	Ort	Ss	F	p
Mücadelecilik	Alt gelir grubu	23	3.38	.64	1.027	.36
	Orta gelir grubu	265	3.55	.66		
	Üst gelir grubu	10	3.71	1.04		
Özyetkinlik	Alt gelir grubu	23	3.77	.84	3.264	.04*
	Orta gelir grubu	265	4.10	.56		
	Üst gelir grubu	10	3.94	1.13		
Yaşama bağlılık	Alt gelir grubu	23	3.65	.77	.980	.38
	Orta gelir grubu	265	3.86	.75		
	Üst gelir grubu	10	4.01	1.14		
Kendini kontrol	Alt gelir grubu	23	2.72	.78	5.713	.00*
	Orta gelir grubu	265	3.28	.90		
	Üst gelir grubu	10	2.73	.87		

Tablo 23’de sosyo-ekonomik duruma göre yılmazlığın karşılaştırılması için yapılan tek yönlü varyans analizi yer almaktadır. Yapılan analiz sonucunda, sosyo ekonomik duruma göre Özyetkinlik (F=3.264, p<.05) ve Kendini kontrol (F=5.713, p<.05) alt boyutlarında anlamlı farklılık vardır. Farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için post-hoc testlerden Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Analiz sonucunda, orta gelir grubuna sahip olan bireylerin, alt ve üst gelir grubuna sahip

bireylere göre Özyetkinlik ve Kendini kontrol alt boyutlarında anlamlı oranda daha fazla puan aldıkları görülmektedir. Bunun yanında sosyo-ekonomik duruma göre Mücadelecilik ($F=1.027, p>.05$) ve Yaşama bağlılık ($F=.980, p>.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık yoktur.

BÖLÜM V : TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde aile değerleri ile aile yılmazlığı arasındaki ilişkinin sonuçlarına yer verilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda yurtiçinde ve yurt dışında yapılan benzer yayın ve araştırmalar arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

5.1. ‘Aile değerleri ile aile yılmazlığı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?’ Problemine Ait Tartışma ve Yorum

Araştırmada elde edilen bulgular sonucunda, aile değerleri ile ailenin yılmazlığı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Bu araştırma bulgularına göre aile yılmazlığını etkileyen önemli bir bağımsız değişken değerlerdir. Bu durum evli bireylerin yılmazlık düzeylerinin sahip oldukları değerlere göre farklılaşacağını yordamaktadır. Literatürde evli bireylerin değerleri ve yılmazlıklarının birlikte ele alındığı Tosun (2014)’un çalışmasına rastlanmıştır. Çalışmada evli çiftlerin sahip oldukları değerler, yılmazlık ve çatışma çözme stilleri arasındaki yordayıcı ilişkiler incelenmiş ve evli bireylerin sahip oldukları değerlere göre yılmazlık düzeylerinin farklılaşacağını ortaya koymuştur.

İkizer (2014) Van depreminde hayatta kalanlar ile yaptığı nitel ve nicel çalışma bulgularına göre hayatta kalanların algılarına dayanarak, dinsel ve dini başa çıkma, özellikle nitel aşamada, yılmazlık için önemli bir kolaylaştırıcı faktör olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular, dini inanç ve uygulamaların hayatta kalanların psikolojik sağlığı ve afetler sonrası adaptasyonları için koruyucu bir değer sunabileceğini, dolayısıyla yılmazlığı artırdığını göstermiştir.

Demirci (2017) huzurlu ve mutlu yaşamın özelliklerini ve kaynaklarını nitel ve nicel araştırma yöntemlerini birlikte kullanarak yaptığı araştırma bulgularına göre huzur ve mutluluk hoşgörü, yardımseverlik, kanaat ve maneviyat, sorumluluk, amaçlılık, değerlilik, güven ve güvenilirlik özellikleriyle pozitif ilişkili bulunmuştur. Araştırmaya göre ilişkiler ve güven, kabul, kişisel erdemler, toplumsal erdemler, sağlık, maneviyat,

iyimserlik, doğa, faaliyetler ve yüzeysel çözümler, ekonomik durumun yeterli olması huzur ve mutluluğun kaynaklarını oluşturmaktadır.

Nalbant'ın (2017) ahlaki olgunluk ve değerler değişkenlerinin evlilik uyumunu yordama güçlerini araştırdığı çalışmada uyma, geleneksellik, yardımseverlik, evrensellik, öz yönelim, uyarılım ve güvenlik alt boyutlarında evlilik uyumu ve değerler arasında anlamlı ilişki bulmuştur. Haz, başarı ve güç değerleri arasındaki ilişki ise anlamlılık düzeyine erişememiştir.

Engelli çocuuğu olan ailelerde aile yılmazlığını nitel araştırma yöntemi kullanarak inceleyen Özbay ve Aydoğan (2013), ailelerin yılmazlıklarına katkı sağlayan en önemli etkenlerin sosyal destek, maneviyat, sahip oldukları pozitif bakış açısı, aile içerisinde birbirlerine bağlılıkları, esnek olmaları ve özgünlük /ilişkisel özgünlük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çocuğunda Otizm Spektrum Bozukluğu (ASD) olan ailelerde uyum ve adaptasyonu araştıran Kapp ve Brown (2011) ASD'ye ilişkin teşhisi ve beraberindeki zorluklardan kurtulmalarını sağlayan yılmazlık faktörleri tanımlamıştır. Niteliksel analizden elde edilen bulgular neticesinde ailenin dayanıklılığı, problem çözüme şekli, aile zamanı ve rutinlerinin önemli yılmazlık kaynakları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Evlilik uyumu ile değer tercihleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Kublay ve Oktan (2015); fütüvvet, özgürlük, romantik değerler, insan onuru, maneviyat, entelektüel değerler, kariyer değerleri ve toplumsal değerler ile evlilik uyumu arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki saptamış, materyalistik değerler ile evlilik uyumu arasında ise anlamlı bir ilişki saptamamışlardır.

Özen (2006), eşlerin değer uyumlarının çiftlerin evlilik uyumuna etkisini incelediği araştırmasında; eşlerin ve bayanların değer benzerliklerinin evli çiftlerin ve bayanların evlilik uyumunu olumlu bir şekilde yordadığını ancak eşlerin değer benzerliklerinin kocaların evlilik uyumu üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Kalmykova (1984)'da çiftlerin değer uyumunun evlilikte kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum eşlerin sahip oldukları değerlerin evlilik ilişkisine

önemli bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde değerler ve yılmazlık kavramının ilişkilerinin vurgulandığı araştırmalar bulunmaktadır. Bhana ve Bachoo (2011) araştırmalarında bireylerin sahip olduğu değerler ve inanç sistemlerinin; bireysel yılmazlık ve aile yılmazlığını etkilediğini ortaya koymuştur. Benzies ve Mychasiuk (2009)'de bireysel yılmazlık ve aile yılmazlığını değerler, maneviyat-inanç yapısı, özgüven, etkili başa çıkabilme becerileri gibi değişkenlerin etkilediğini belirtmiştir. Yılmazlık ve değerler arasındaki ilişkilerin ortaya konduğu bu araştırmalar ve değerlerin evlilik ilişkisindeki rolü göz önüne alındığında; evli bireylerin değerleri ve yılmazlığının birbiriyle ilişkili iki kavram olduğu görülmektedir. Yılmazlığın, bireylerin sıkıntılarla karşılaştığında bu sıkıntılarla yüzleşmesini ve bunların üstesinden gelmesini sağlayan özellikler (Özcan, 2005) olmasından dolayıdır ki evli bireylerin sahip oldukları değerler; onların yılmazlıklarını, zorluklarla baş edebilme becerilerini etkilemektedir.

5.2. 'Aile değerlerinin cinsiyet, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik durum değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?' Alt Problemlerine Ait Tartışma ve Yorum

Araştırmada demografik bulgulara göre kadın katılımcıların daha fazla olduğu görülmüştür. Cinsiyetlere göre yapılan analizde güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenlik değişkenlerine bakıldığında güç, hazcılık ve uyarılım değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bu üç değere göre, erkeklerin puanının kadınların puanından anlamlı derecede daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim durumlarına bakıldığında, anne eğitim durumunda sadece uyarılım değişkeninde anlamlı bir fark olduğu diğer değerlere göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Okur-yazar olmayan annelerin ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan annelere göre uyarılım değeri puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Baba eğitim durumuna göre ise değişkenlerde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Sosyo-ekonomik duruma göre aile değerleri karşılaştırıldığında, evrensellik, geleneksellik ve uyum değerlerinde anlamlı bir farklılık görülürken, güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz yönelim, iyilikseverlik ve

güvenlik değerlerinde anlamlı bir fark görülmemektedir. Buna göre, üst gelir grubuna sahip olan bireylerin değerleri, alt ve orta gelir grubuna sahip bireylerin değer puanlarından anlamlı oranda daha düşük olduğu görülmüştür.

Klerk ve Greeff (2011), görme engelli çocuğa sahip olan ailelerin yılmazlıklarını ele aldıkları çalışmada ailenin sahip olduğu tutumların, yakınlığın ve kader/ dini inancın onların yılmazlıklarına etki eden içsel koruyucu faktörler olduğunu belirtmişlerdir.

Nalbant (2017)'in yaptığı araştırma bulgularına göre kadın ve erkekler için yordayıcı değişkenler farklılaşmakla birlikte her iki grupta da ahlaki olgunluğun pozitif bir yordayıcı olduğu görülürken kadınlarda geleneksellik ve evrensellik evlilikte uyumun pozitif yordayıcıları oldukları, umanın ise evlilik uyumunun negatif yordayıcısı olduğu erkeklerde ise değerlerden sadece hazcılık alt boyutunun anlamlı olduğu ve evlilikte uyumu negatif yordadığı görülmüştür.

Kalmykova (1984)'da çiftlerin değer uyumunun evlilikte kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durum eşlerin sahip oldukları değerlerin evlilik ilişkisine önemli bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır.

Bhana ve Bachoo (2011) araştırmasında bireylerin sahip olduğu değerler ve inanç sistemlerinin; bireysel yılmazlık ve aile yılmazlığını etkilediğini ortaya koymuştur.

Değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişkileri araştıran Baş (2014) değerler ve yaşamın anlamının birbiriyle ilişkili iki değişken olduğunu ve yaşamın anlamının önemli bir yordayıcısının değerler olduğunu ortaya koymuştur.

Benzies ve Mychasiuk (2009)'de bireysel yılmazlık ve aile yılmazlığını değerler, maneviyat-inanç yapısı, özgüven, etkili başa çıkabilme becerileri gibi değişkenlerin etkilediğini belirtmiştir.

Değer öncelikleri ve cinsiyet rollerini araştıran Sing ve Angel (1992) 210 kız ve 218 erkek Çinli ergeni karşılaştırmıştır. Amaçsal değerlerde öncelikli değerler, “özgürlük, gerçek dostluk, mutluluk, rahat bir yaşam”; iken “olgun sevgi, ulusal güvenlik, heyecanlı bir yaşam, ahiret selameti” değerleri alt sıralarda yer almıştır. Araçsal değerlerde ise “muktedir, neşeli, geniş görüşlü, entelektüel olma” öncelikli değerler olarak yer alırken; “mantıklı, hayal gücü kuvvetli, temiz, itaatkar” olma alt sıralarda yer almıştır. Cinsiyet

değişkenine göre amaçsal değerlerin beşinde, araçsal değerlerin ise üçünde farklılık bulunmuştur (Tasdelen, 1998).

Göldağ(2015)'in yaptığı araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin değerleri algılama düzeyleri, öğrencilerin cinsiyetlerine göre güç değeri boyutunda farklılık göstermemekte; "uyarılım, hazcılık, öz yönelim başarı, evrenselcilik, yardımseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik" boyutlarında ise farklılık göstermektedir. Farklılık olan tüm boyutlarda farklılaşma kız öğrencilerin lehinedir.

Yine Göldağ(2015)'in sonuçlarına göre öğrencilerin değerleri algılama düzeyleri, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre "güç, uyarılım, hazcılık ve öz yönelim değerleri" boyutlarında farklılık göstermemekte; "başarı, evrenselcilik, yardımseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik" boyutlarında ise farklılık göstermektedir. Farklılık olan tüm boyutlarda farklılaşma kız öğrencilerin lehinedir.

Polat ve Çalışkan(2013)'in ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin gelir durumlarına göre değer tercihlerinde evrensellik, güç, geleneksellik ve uyarılım boyutlarında anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir. Güç boyutunda gelir durumu 10000 TL ve üstü olan öğrencilerin puan ortalamasının, gelir durumu 0-2000 TL olan öğrencilerden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gelir durumu 2001-5000 TL arasında olan öğrencilerin gelir durumu 5001-10000 TL arasında değişen öğrencilere göre daha geleneksel olduğu tespit edilmiştir. Uyarılım boyutunda ise gelir durumu 10000 TL ve üstü olan öğrencilerin puan ortalaması gelir durumu 5001-10000 TL olan öğrencilere kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur.

5.3. ‘Aile yılmazlığı cinsiyet, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik duruma göre farklılaşmakta mıdır?’ Alt Problemlerine Ait Tartışma ve Yorum

Araştırmada aile yılmazlığının cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve sosyo-ekonomik durumlarında mücadelecilik, öz yetkinlik, kendini kontrol ve yaşama bağlılık değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak sosyo-

ekonomik duruma göre orta gelir düzeyine sahip ebeveynlerin öz yetkinlik ve kendini kontrol düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmüştür.

Kumpfer (1999)'in üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırma bulgularına göre yılmazlık düzeyleri cinsiyete dayalı olarak farklılaşmamaktadır. Werner ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen boylamsal araştırmada, kızların yılmazlığına bilişsel beceriler, mizaç, iç kontrol odağı, öz saygı gibi içsel faktörlerin etki ettiği, erkeklerde ise dış destek kaynaklarının yılmazlığa önemli derecede etki ettiği ortaya çıkmıştır (Werner, 1993: 509-510). Luthar (1999:4). Rew ve arkadaşları (2001) yaptıkları araştırmada, cinsiyetin evsiz ergenlerin yılmazlıklarını etkileyen bir değişken olmadığını tespit etmişlerdir. Terzi'nin (2008) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin yılmazlık düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmadığı bulgulanmıştır. Özcan'ın (2005) yaptığı araştırmada cinsiyetin yılmazlığı yordamadığı görülmektedir. Oktan (2008) ergenlerle yaptığı çalışmasında, kız ergenlerin yılmazlık düzeylerinin erkeklerden anlamlı seviyede yüksek olduğunu bulgulanmıştır. Bonnano ve arkadaşları (2009) araştırmalarında, kadınların yılmazlığının erkeklerden daha yaygın olduğunu bulgulanmışlardır. Görüldüğü üzere bu araştırmayı destekleyen ve araştırmadan farklılaşan araştırmalar bulunmaktadır.

Atalay (2018) kanser tanısı alan bireylerde yılmazlık ve iyi oluş duygusunu araştırdığı çalışmasında çalışan ve ekonomik durumunu iyi olarak algılayan bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur. Bulgulara göre bireylerin öğrenim seviyesinin yüksek, çalışıyor, evli, ekonomik durumunun iyi ve şehir merkezinde yaşıyor olması ile yılmazlık düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Campbell-Sills, Forde, Stein (2008) demografik özellikler ve çocukluk çağı çevresinin yılmazlığa etkisini araştıran çalışmalarının bulgularına göre, erkeklerin kadınlara oranla yılmazlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, eğitim düzeyi arttıkça yılmazlık düzeyinin de arttığı ve ekonomik düzey yükseldikçe yılmazlık düzeyinin de yükseldiği sonuçlarına ulaşmıştır. Bu araştırmada da orta düzey ekonomik seviyeye sahip ailelerin yılmazlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır, bu hipotezimiz desteklenmiştir.

Boşanma sürecindeki kişileri baş etme becerileri, bilişsel çarpıtmalar, yılmazlık ve sosyal destek algıları açısından inceleyen Kaynar (2016), eğitim düzeyi yüksek olan grubun daha fazla yılmazlık becerilerine sahip olduğu, algılanan sosyal destek düzeylerinin eğitim durumunun yükselmesine bağlı olarak artış gösterdiği şeklinde bulgular ortaya çıkarmıştır.

Çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmasında Kadı (2016), ebeveyn cinsiyeti ve çoklu yetersizliğe sahip çocuğun engel türü değişkenlerinin genel yılmazlık düzeylerinde bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynin yaşı, ebeveynin eğitim durumu, gelir düzeyi, ebeveynin çoklu yetersizliğe sahip çocuğun bakımında destek alıp almama durumu, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun yaşı, çoklu yetersizliğe sahip çocuğun cinsiyeti, ebeveynin sağlık problemi durumu, ebeveynin psikolojik destek alıp almama durumu değişkenlerinin ebeveynlerin genel yılmazlık düzeyleri ve "Aile Yılmazlık Ölçeği" alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştıran Özcan (2005), bulgularında anne-babası birlikte olan lise öğrencilerinin sahip olduğu yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörlerin anne babası boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğu yer almaktadır. Cinsiyete göre ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Güngörmüş, Okanlı ve Kocabeyoğlu (2015) tarafından gerçekleştirilen hemşirelik öğrencilerinin yılmazlıklarını etkileyen faktörlerinin ele alındığı çalışmada, öğrencilerin yılmazlık puan ortalamalarının cinsiyet, coğrafi bölge, ekonomik durum ve baba eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür.

Sönmezer (2015), öğretmenlerin tükenmişlik ve yılmazlıklarını incelediği çalışmasında yılmazlığın eğitim durumu değişkenine farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Uçar(2014); Yağmur ve Türkmen(2017) yılmazlık ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı olarak farklılık bulunmadığı sonucunu elde etmiştir.

ÖNERİLER

Araştırmanın bulguları dikkate alındığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Evli bireylerin sahip olduğu değerler ile aile yılmazlığı arasındaki ilişki açıkça ortaya konmuştur. Buradan hareketle evli bireylere yönelik değerler eğitimi programı düzenlenerek bu eğitimin bireylerin yılmazlıkları üzerindeki etkilerinin araştırıldığı deneysel araştırmalar yapılması önerilmektedir.
2. Bu araştırma İstanbul ili Ümraniye ilçesi ile sınırlandırılmıştır. Örneklem genişletilerek daha büyük hedef kitlesi için benzer bir çalışma yapılması önerilmektedir.
3. Yapılan literatür taramasında değerler eğitiminde öğrencilere yönelik araştırmalara sıkça rastlanmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda ailelere yönelik değerler eğitimi programları oluşturma çalışmaları yapılması önerilmektedir.
4. Aile yılmazlığını etkileyen diğer faktörlerin araştırılması önerilmektedir.
5. Bu araştırma sonucuna göre sosyo-ekonomik durumun değerler ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespitine yönelik daha derin çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Allport, G. W., & Vernon, P. E. (1960). A study of values. Boston: Houghton Mifflin.
- Allport, G.W. (1937). Personality: A psychological interpretation. NY: Henry Holt.
- Allport, G.W. (1960). Personality and social encounter. Boston: Beacon Press.
- Allport, G.W. (1961). Pattern and growth in personality. NY: Holt, Rinehart & Winston.
- Arslantürk, Z. & Amman, T. (2000). Sosyoloji. *İstanbul: Kaknüs Yayınları*.
- Atalay, Merve. (2018). *Kanser tanısı alan bireylerde yılmazlık ve iyi oluş duygusunun belirlenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış, Eğitim- Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6 (18),16-19: 18
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 5(4), 597-610.
- Bhana, A. & Bachoo, S. (2011). The determinants of family resilience among families in low- and middle-income contexts: a systematic literature review. *South African Journal of Psychology*, 41(2), 131-139.
- Baloğlu, M. & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 21-33.
- Bardi, A. & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and social psychology bulletin*, 29(10), 1207-1220.
- Baş, V. & Hamarta, E. (2014). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Baumeister, R. F. (1991). *Meanings of life*. Guilford Press.
- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American psychologist*, 35(7), 639.
- Benzies, K. & Mychasiuk, R. (2009). Fostering family resiliency: A review of the key protective factors. *Child & Family Social Work*, 14, 103-114.
- Bolay, S. H. (2007). Askın degerler buhrani. R. *Kaymakcan ve digerleri (Editörler), Degerler ve Egitimi Uluslararası Sempozyumu içinde*, 55-69.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?. *American psychologist*, 59(1), 20.

- Bonanno, G. A. (2005). Resilience in the face of potential trauma. *Current directions in psychological science*, 14(3), 135-138.
- Bonanno, G. A., & Keltner, D. (1997). Facial expressions of emotion and the course of conjugal bereavement. *Journal of abnormal psychology*, 106(1), 126.
- Bonanno, G. A., Papa, A., & O'Neill, K. (2001). Loss and human resilience. *Applied and Preventive Psychology*, 10(3), 193-206.
- Braithwaite, V. A., & Law, H. G. (1985). Structure of human values: Testing the adequacy of the Rokeach Value Survey. *Journal of personality and social psychology*, 49(1), 250.
- Bruner, J. S., & Goodman, C. C. (1947). Value and need as organizing factors in perception. *The journal of abnormal and social psychology*, 42(1), 33.
- Bruno, L. F., & Lay, E. G. (2008). Personal values and leadership effectiveness. *Journal of Business Research*, 61(6), 678-683.
- Brown, J. D. (1998). *The self*. NY: McGraw-Hill.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri [Scientific Research Methods]*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Campbell-Sills, Laura, Forde, David R., Stein, Murray B. (2008). Demographic and childhood environmental predictors of resilience in a community sample. *Journal of Psychiatric Research*, 43 (2009) 1007–1012.
- Carver, C. SW, & Scheier, M. F. (1982). Control theory: A useful framework for personality-social, clinical, and health psychology. *Psychological Bulletin*, 92, 111-135.
- Cassidy, J. (1999). The nature of the child's ties. *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*(pp.3-20). NY: The Guilford Press.
- Cicchetti, D. & Rogosch, F. A. (1997). The role of self-organization in the promotion of resilience in maltreated children. *Development and psychopathology*, 9(4), 797-815.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Demirci, İbrahim. (2017). *Huzurlu ve mutlu yaşamın değerler ve karakter güçleri bağlamında karma bir araştırmayla incelenmesi*, Yayınlanmış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Demirutku, K., & Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.
- Dılmaç, B. Deniz, M. & Deniz, M.E. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7 (18), 9-24.
- Earvolino- Ramirez, M. (2007). Resilience: A concept analysis. In *Nursing forum* (Vol. 42, No. 2, pp. 73-82). Malden, USA: Blackwell Publishing Inc.
- Ercan, İ. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Ulusal ve Evrensel Değerler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Erkenekli, M. (2009). Türkiye'de sosyoekonomik statü (SES) gruplarına göre temel değerlerin farklılaşması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara*.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Faller, G. (2001). Positive psychology: A paradigm shift. *Journal of Pastoral Counseling*, 36, 7.
- Feather, N. T. (1990). Bridging the gap between values and actions: Recent applications of the expectancy-value model. *Handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior*, 2, 151-192. NY: Guilford Press.
- Fichter, J. (2011). *Sosyoloji nedir?*(7. Baskı). Çev. N. Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Firth, R. (1969). *Essays on social organization and values* (No. 28). Berg Publishers.
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2000). Positive affect and the other side of coping. *American psychologist*, 55(6), 647.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. Merrill (1989). *Sosyal psikoloji* (Çev. Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: what are the central protective resources behind healthy adjustment?. *International journal of methods in psychiatric research*, 12(2), 65-76.
- Gable, S. L., & Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology?. *Review of general psychology*, 9(2), 103.
- Göldağ, B. (2015). Orta Öğretim Kurumlarında Okul Kültürü Yoluyla Değerler Eğitimi (Malatya İli Örneği). *Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya*.
- Graves, C. W. (1970). Levels of existence: An open system theory of values. *Journal of humanistic psychology*, 10(2), 131-155.

Grusec, J. E., & Goodnow, J. J. (1994). Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental psychology*, 30(1), 4.

Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar: ahlâk psikolojisi, ahlâki değerler ve ahlâki gelişme: profesörlük tezi*. Ötüken.

Halstead, M., & Taylor, M. J. (2005). *Values in education and education in values*. Routledge.

Hayes, D. (2005). Candidate qualities through a partisan lens: A theory of trait ownership. *American Journal of Political Science*, 49(4), 908-923.

Henderson, N., & Milstein, M. M. (2003). *Resiliency in schools: Making it happen for students and educators*. Corwin Press.

Herek, G. M. (1987). Can functions be measured? A new perspective on the functional approach to attitudes. *Social psychology quarterly*, 285-303.

Herek, G. M. (2000). The social construction of attitudes: Functional consensus and divergence in the US public's reactions to AIDS. *Why we evaluate: Functions of attitudes*, 325-364.

Hermann, M. G. (2005). Assessing leadership style: A trait analysis. *J. Post*, 178-212.

Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values* (Vol. 5). Newbury Park, CA: sage.

Homer, P. M., & Kahle, L. R. (1988). A structural equation test of the value-attitude-behavior hierarchy. *Journal of Personality and social Psychology*, 54(4), 638.

İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development.

İkizer, Gözde (2014). *Factors Realated to Psychological Resilience Among Survivors Of The Earthquakes in Van, Turkey*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

İnam, A. (2009). Değerler Hayatımızın Kendisidir, Değerler Biziz. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 2(5), 82-93.

İşcan, C. D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. *Yayımlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.

Jones, E. E., & Gerard, H. (1967). *Foundations of social psychology*. NY: John Wiley & Sons.

Joshi, D. (2007). *Value education in a global perspektif*. Darya Ganj, Yeni Delhi: Lotus Press.

Kadı, Sinem. (2016). *Çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.

Kağıtçıbaşı, C., & Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, 54(3), 317-337.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık*. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi. İstanbul: Gözlem Matbaacılık Koll.Şti.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). İnsan ve insanlar. *Evrin Basım Yayım Dağıtım*, 7.

Kalmykova, E.S. (1984). Psychological problems of the first years of married life. *Soviet Psychology*, 22(3), 61-73.

Kaynar, Gonca. (2016). *Boşanma sürecindeki kişilerin baş etme becerileri, bilişsel çarpıtmalar, yılmazlık ve sosyal destek algıları açısından incelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, İzmit.

Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public opinion quarterly*, 24(2), 163-204.

Kenny, D. A. (1994). *Interpersonal perception: A social relations analysis*. Guilford Press.

Keskin, Y. (2008). Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul*.

Kilby, R. W. (1993). *The study of human values*. Lanham: University Press of America, Inc.

Kluckhohn, C. (1962). Values and value-orientations in the theory of action. In T. Parsons, & E. A. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action* (pp. 388- 433). Cambridge: Harvard University Press.

Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz. İstanbul: Altın Kitaplar*.

Kristiansen, C. M., & Zanna, M. P. (1991). Value relevance and the value-attitude relation: Value expressiveness versus halo effects. *Basic and applied social psychology*, 12(4), 471-483.

Kublay, D., & Oktan, V. (2015). Evlilik uyumu: değer tercihleri ve öznel mutluluk açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(44).

Kuçuradi, İ. (1971). *İnsan ve değerleri:(değer problemi)*. Yankı yayınları.

Kusdil, M. E., & Kagıtcıbası, C. (2000). Turk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı [Value administration of Turkish teachers and Schwartz value theory]. *Turkish Journal of Psychology*, 15(45), 59-76.

Lazarus Richard, S. (1991). Emotion and adaptation. *New York: Oxford*.

Lazarus, R. S. (1986). Folkman. S.(1984) Stress, Appraisal, and Coping. *New York: pringer*.

Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual review of psychology*, 44(1), 1-22.

Leipold, B., & Greve, W. (2009). Resilience: A conceptual bridge between coping and development. *European Psychologist*, 14(1), 40-50.

Lepper, M. R. (1983). Social-control processes and the internalization of social values: An attributional perspective. In E. T. Higgins, D. N. Ruble, & W. W. Hartup (Eds.), *Social cognition and social development: A sociocultural perspective* (pp. 294-330). NY: Cambridge University Press.

Locke, E. A., & Latham, G. P. (1990). *A theory of goal setting and test performance*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Lönnqvist, J. E., Verkasalo, M., Helkama, K., Andreyeva, G. M., Bezmenova, I., Rattazzi, A. M. M., ... & Stetsenko, A. (2009). Self- esteem and values. *European Journal of Social Psychology*, 39(1), 40-51.

Luthar, S. S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and psychopathology*, 12(4), 857-885.

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child development*, 71(3), 543-562.

Luthar, S. S., Doernberger, C. H., & Zigler, E. (1993). Resilience is not a unidimensional construct: Insights from a prospective study of inner-city adolescents. *Development and psychopathology*, 5(4), 703-717.

Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Series Ed.), & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed., pp. 1-101). NY: Wiley.

Maio, G. R., & Olson, J. M. (1998). Values as truisms: Evidence and implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 294-311.

Marini, M. M. (2000). Social values and norms. *Encyclopedia of sociology*, 2828.

Maslow, A. (1968). Some educational implications of the humanistic psychologies. *Harvard Educational Review*, 38(4), 685-696.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American psychologist*, 56(3), 227.

Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American psychologist*, 53(2), 205.

Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. *Handbook of positive psychology*, 74-88.

McClelland, D. C. (1980). Motive dispositions: The merits of operant and respondent measures. In L. Wheeler (Ed.), *Review of personality and social psychology, Vol. 1* (pp. 10-41). Beverly Hills, CA: Sage.

McClelland, D. C. (1985a). How do motives, skills, and values determine what people do? *American Psychologist*, 40, 812-825.

McClelland, D. C. (1985b). *Human motivation*. Glenview, IL: Scott Foresman. Meglino B. M., Ravlin E. C., *Individual Values in Organizations: Concepts, Controversies and Research*, Journal of Management, v. 24, pp. 351,389

Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi (m. ü. ilâhiyat fakültesi örneği).

Mert, A. (2014). *Sistemik aile yönelimli psiko-eğitim programının değerler, algılanan sosyal destek ve çift uyumuna etkisi*. Doktora tezi. Sakarya Üniversitesi.

Murphy, E. F., Woodhull, M. D., Post, B., Murphy-Post, C., Teeple, W., & Anderson, K. A. (2006). 9/11 impact on teenage values. *Journal of Business Ethics*, 69(4), 399-421.

Murray, S. L., Haddock, G., & Zanna, M. P. (1996). On creating valueexpressive attitudes: An experimental approach. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium, Vol. 8* (pp. 107- 133). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Nalbant, Hasan. (2017). *Evlilik uyumunun yordayıcılarından ahlaki olgunluk ve değerler*, Yayınlanmış doktora tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Naylor, D. T., & Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. Amer School Pub.

Newman, R. (2005). APA's Resilience Initiative. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(3), 227.

Oktan, Vesile (2008). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yayımlanmış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Otto, H. A. (1963). Criteria for assessing family strength. *Family Process*, 2(2), 329-338.

Özcan, B. (2005). *Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özen, A. (2006). *Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Karı ve Kocaların Değer Uyumları ve Eşlerin Çatışma Çözüm Stilleri*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özen, Ş. (1996). Bürokratik Kültür 1: Yönelimsel değerlerin Toplumsal Temelleri (1. Baskı). *Ankara: TAKAV Matabaası*.

Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1141.

Powney, J. , Cullen, M.A. , Schlapp, U. , Glissov, P. , Johnstone, M. & Munn, P. (1995). *Understanding Values Education in the Primary School*. University of Glasgow: The Scottish Council for Research in Education.

Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Lear: A View of what Education Might Become*. Ohio, CE Merrill Pub.

Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and social psychology review*, 4(3), 255-277.

Rohan, M. J., & Zanna, M. P. (1996). Value transmission in families. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium, Vol. 8* (pp. 253-276). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. NY: Free Press.

Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo, A. (2002). Basic values and the five factor model of personality traits. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 789-801.

Rolf, J. M., Masten, A. S., & Cicchetti, D. D., Nuechterlein, KH, & Weintraub, S.(Eds.)(1990). *Risk and protective factors in the development of psychopathology*.

Rozin, P., & Royzman, E. B. (2001). Negativity bias, negativity dominance, and contagion. *Personality and social psychology review*, 5(4), 296-320.

Russel, B. (2000). *İlkçağ Batı Felsefe Tarihi*. Çev: Muammer Sencer. İstanbul: Say Yayınları

Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550- 562.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Academic Press.

Schwartz, S. H. (1994). Beyond individualism and collectivism: New cultural dimensions of values. In U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. Choi, and G. Yoon (Eds.), *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (pp. 85-119). Thousand Oaks, CA: Sage.

Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium, Vol. 8* (pp. 1-24). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Schwartz, S. H. (1997). Values and culture. In D. Munro, J. F. Schumaker, and S. C. Carr (Eds.), *Motivation and culture* (pp. 69-84). NY: Routledge.

Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied psychology*, 48(1), 23-47.

Schwartz, S. H., & Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. **Journal of Research in Personality**, 38, 230-255.

Smith, M. B. (1963). Personal values in the study of lives. In R. W. White (Ed.), *The study of lives: Essays on personality in honor of Henry A. Murray* (pp. 324-347). NY: Atherton Press.

Svanberg, P. O. (1998). Attachment, resilience and prevention. *Journal of Mental Health*, 7(6), 543-578.

Şerif, M. (1985). Toplumsal Kuralların Psikolojisi. Çev. İ. Sandıkçioğlu, *Alan Ya., İstanbul*.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S.(2013). Using multivariate statistics. Boston, MA: Pearson.

Taşdelen, A. (1998). Üniversite öğrencilerinde ereksel ve araçsal değerler hiyerarşisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Terzi, A. R. (2000). *Örgüt kültürü*. Nobel.

Tesser, A. (1988). Toward a self-evaluation maintenance model of social behavior. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 21, pp. 91-159). NY: Academic Press.

Tolan, B. (1991). *Toplum bilimlerine giriş: sosyoloji ve sosyal psikoloji*. Adım Yayınları.

Tural, S. K. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Turgut, T. (1996). İş adamlarının yaşam ve çalışma değerleri. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Turgut, T. (1996). İş adamlarının yaşam ve çalışma değerleri. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Uçar, S. (2009). Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.

Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve değer*. Ülken Yayınları.

Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Weisskopf-Joelson, E. (1968). Meaning as an integrating factor. *The course of human life: A study of goals in the humanistic perspective*. Oxford, England: Springer, 359-382.

Williams, R. M. (1979). Change and stability in values and value systems: A sociological perspective. In M. Rokeach (Ed.), *Understanding human values: Individual and societal* (pp. 15-46). NY: The Free Press.

Youssef, C. M., & Luthans, F. (2007). Positive organizational behavior in the workplace: The impact of hope, optimism, and resilience. *Journal of management*, 33(5), 774-800.

Zavalloni, M. (1980). Values. In H. C. Triandis, & R. W. Brislin (Eds.), *Handbook of cross-cultural psychology, Vol. 5: Social psychology* (pp. 73-120). Boston: Allyn & Bacon.

Zimbardo, P. G., & Leippe, M. R. (1991). *The psychology of attitude change and social influence*. NY: McGraw-Hill.

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli veliler,

Bu çalışma, sizlerin ilişkilerinizde ortaya koymuş olduğunuz bazı genel özelliklerinizi daha yakından tanımak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyun ve seçeneklerden kendi durumunuza en uygun olanı cevaplandırınız. Vereceğiniz içten ve doğru cevaplar, bu araştırmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Cevaplarınız gizli tutulacak ve sadece bu araştırma için kullanılacaktır.

Lütfen cevaplanmamış soru bırakmayın. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

1. Yaşınız:

2. Eğitim durumunuz:

- Okur-yazar değilim
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Lisans ve üstü

3. Mesleğiniz:

4. Sosyo-Ekonmik Düzeyiniz:

- Alt gelir gurubu
- Orta gelir gurubu
- Üst gelir gurubu

5. Annenizin eğitim durumu;

- Okur yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite ve Üstü

6. Babanızın eğitim durumu;

- Okur yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite ve üstü

7. Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim yeri

- Şehir/Büyükşehir
- İlçe
- Gecekondu
- Kasaba
- Köy

8. Anne-babanız;

- Evli
- Boşanmış/Ayrı
- Anne ölü
- Baba Ölü

9. Büyürken yaşamınızı geçirdiğiniz yerleşim yerinin genel özellikleri;

- Muhafazakar/Geleneksel
- Modern
- Tutucu/Baskıcı

10. Anneniz ile olan ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

- Yakın ve sıcak
- Soğuk ve mesafeli
- İlgisiz
- Çatışmalı ve gergin

11. Babanız ile ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

- Yakın ve sıcak
- Soğuk ve mesafeli
- İlgisiz
- Çatışmalı ve gergin

12. Anne-babanızın ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

- Yakın ve sıcak
- Soğuk ve mesafeli
- İlgisiz
- Çatışmalı ve gergin

EK-2

AİLE YILMAZLIK ÖLÇEĞİ

Bu çalışmanın amacı, bireylerin yaşama bakışını değerlendirmektir. Aşağıda bu amaç doğrultusunda hazırlanmış bir anket bulunmaktadır. Anketteki ifadelerin doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Bu nedenle, herkes, farklı yanıt verebilir. Önemli olan sizin kendi görüşlerinizi dürüst bir şekilde ifade etmenizdir. Sizden istenen anketteki ifadeleri okuyup size en uygun gelen yanıt seçeneğine çarpı (X) işareti koymanızdır.

Lütfen bütün ifadeleri yanıtlayınız. İfadeleri yanıtlarken lütfen başkalarına danışmayınız. Yanıtlarınız sadece araştırma için kullanılacak, hiçbir kimseye ya da kuruma verilmeyecektir.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Anketi yanıtlayanın cinsiyeti: Kadın () Erkek ()

Anketi yanıtlayanın yaşı:

Anketi yanıtlayanın eğitim durumu:

1.	Güçlükler karşısında yılmadan, sabırla mücadele ederim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
2.	Daha önceden de güçlükler yaşadığım için, zor şeylerin üstesinden gelirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
3.	Başarı için olabildiğince yüksek ama ulaşılabilir hedeflerim var.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
4.	Çıkabilecek problemleri önceden kestirerek önlemlerini alırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
5.	Daha iyi duruma gelebilmek için risk alırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
6.	Yeni şeyleri denemeyi severim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
7.	İşlerin belirsiz ve tahmin edilemez olması beni korkutmaz.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
8.	Ciddi sorunlar karşısında bile iyimserliğimi kaybetmem.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
9.	Başkalarının üstesinden gelemeyeceği olumsuz yaşam koşulları ile baş etmeyi bilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

10.	En zor şartlarda bile kendi kendimi iyileştirme yetisine sahibim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
11.	Bir plan yaptığımda, genellikle bunu gerçekleştirebileceğimden emin olurum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
12.	Kimsenin fark edemediği yaratıcı çözüm yollarını görebilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
13.	Düşündüğümde daha güçlü bir insan olduğumu görüyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
14.	Zor olan durumları bile lehime çevirmekte hüneryim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
15.	Çözüm yollarını hemen görerek uygulamaya koyarım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
16.	Sokulgan, arkadaş canlısı ve sıcakkanlıyım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
17.	Genellikle hayatta gelecek bir şeyler bulabilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
18.	Yaşamak güzel.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
19.	Aktif ve enerjik olmayı severim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

20.	Beklenmedik durumlarla etkili mücadele edebilme gücüne inanıyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
21.	Çoğu zaman yaşam benim için ilginç ve heyecan vericidir.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
22.	Yaptığım şeylerde başarılı olmayı isterim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
23.	Bir kriz durumunda yararlı bir eylemde bulunmaya odaklanırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
24.	Biri bana zarar vermek isterse bunu önlemek için elimden geleni yaparım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
25.	Genellikle önüme çıkan engellerin üstesinden gelebilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
26.	Yeni insanlarla tanışmak, yeni yaşantılar beni ürkütmez.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
27.	Kendimle barıştım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
28.	Diğer insanlara karşı düşünceli ve saygılıyım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

29.	Genellikle yaşamıma bir önceki gün kaldığım yerden devam etmek isterim	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
30.	Biri beni üzen bir şey yaptığında, sakinleşip bunu tartışacak duruma geleceğim uygun zamanı beklerim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
31.	Çevremdekiler üzerinde olumlu izlenimler bırakarak onların güvenini kazanırım.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
32.	Değiştiremeyeceğim şeyleri kabul ederim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
33.	Yaşamımda duygusal olarak bağlı olduğum kişiler var.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
34.	Acil durumlarda insanlar bana güvenirler.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
35.	Beni zorlayan bir işi yaparken ne zaman kimden yardım isteyeceğimi bilirim.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
36.	Zamanımı boşa harcamam.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor
37.	Sahip olduğum özellikleri değerli buluyorum.	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	Orta düzeyde tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Çok iyi tanımlıyor

EK-3

SCHWARTZ DEĞER LİSTESİ

Aşağıda çeşitli değerleri içeren bir liste bulacaksınız. Bu değerler değişik kültürlerden seçilmişlerdir. Her değeri izleyen parantezlerin içinde değerlerin anlamlarının sizler tarafından daha iyi anlaşılmasına yarayabilecek bilgiler vardır.

Sizden istenilen, her değer için, hayatınızı yönlendiren bir ilke olarak önemini bir ölçek sırasıyla belirtmenizdir. Lütfen aşağıdaki ölçeği kullanınız:

“0” sayısı bu değer için **bütünüyle önemsiz olduğunu, hayatınızı yönlendiren bir ilke olarak anlam taşımadığını** gösterecektir.

“3” sayısı bu değer için **önemli olduğunu** gösterecektir. **“6” sayısı** bu değer için **çok önemli olduğunu** gösterecektir. Sayı yükseldikçe (0,1,2,3,4,5,6) bu değer için hayatınızdaki yönlendiriciliği bakımından daha önemli olduğu anlaşılacaktır. **“-1” sayısı** sizi yönlendiren **ilkelere ters düşen** herhangi bir değer için belirtilmesinde kullanılacaktır. **“7” sayısı** sizin hayatınızda **yönlendirici özellik taşıyan en önemli değer için belirtilmesinde kullanılacaktır**: genellikle bu tür değerlerden iki taneden fazla olmayacağı düşünülebilir. Her değerden önce bir boşluk görecekiniz. Bu boşluklara her değer için taşıdığı önemi gösteren sayıyı (-1, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) yazacaksınız. Lütfen bütün sayıları kullanarak değerler arasında mümkün olduğunca bir ayırım yapmaya çalışınız. Bazı sayıları bir defadan fazla kullanma ihtiyacı duyabilirsiniz.

HAYATIMI YÖNLENDİREN BİR İLKE OLARAK BU DEĞER:

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir	Önemlidir	Çok önemlidir	En üst düzeyde önemli

Başlamadan önce, 1'den 56'ya kadar olan değerleri okuyunuz ve sizin için en önemli olanını seçip önemini belirten sayıyı boşluğa yazınız. Sonra, sizin değerlerinize ters düşen değeri seçip boşluğa -1 sayısını yazınız. Eğer böyle bir değer yoksa size en az önemli görünen birini seçip 0 ya da 1 sayılarından sizce uygun olan birini boşluğa yazınız. Bundan sonra geri kalan değerlere sizce uygun olan bir sayıyı yazınız.

DEĞERLER LİSTESİ

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir	Önemlidir	Çok önemlidir	En üst düzeyde

- 1 (_) EŞİTLİK (herkese eşit fırsat)
- 2 (_) İÇ UYUM (kendi kendimle barışık olmak)
- 3 (_) SOSYAL GÜÇ SAHİBİ OLMAK (başkalarını denetleyebilmek, üstün olmak)
- 4 (_) ZEVK (istek ve arzuların giderilmesi, doyurulması)
- 5 (_) ÖZGÜR OLMAK (düşünce ve hareket özgürlüğü)
- 6 (_) MANEVİ (TİNSEL) BİR YAŞAM (maddi değerlerden çok manevi, içsel olanlara önem vermek)
- 7 (_) BAĞLILIK DUYGUSU (başkalarının da beni düşündükleri duygusu)
- 8 (_) TOPLUMSAL DÜZENİN SÜRMEK İSTEMEK (kanun, nizam yaklaşımı)
- 9 (_) HEYECANLI BİR YAŞANTI SAHİBİ OLMAK (Uyarıcı deneyimlerle dolu)
- 10 (_) ANLAMLI BİR HAYAT (hayatta bir amacın olması)
- 11 (_) KİBAR OLMAK (nazik terbiyeli)
- 12 (_) ZENGİN OLMAK (maddi varlık, para)
- 13 (_) ULUSAL GÜVENLİK (ülkemin düşmanlardan korunması)
- 14 (_) KENDİNE SAYGILI OLMAK (kendimin değerli olduğuna inanç)

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir		Önemlidir		Çok önemlidir	En üst düzeyde

- 15 (_) İYİLİĞE KARŞILIK VERMEK (borçlu kalmaktan kaçınmak)
- 16 (_) YARATICI OLMAK (orijinal olmak, hayal gücümü kullanmak)
- 17 (_) DÜNYADA BARIŞ İSTEMEK (savaş ve çelişkilerden uzak bir dünya)
- 18 (_) GELENEKLERE SAYGILI OLMAK (eski değer ve geleneklerin korunması)
- 19 (_) OLGUN SEVGİ (derin duygusal ve ruhsal yakınlaşmalar)
- 20 (_) KENDİNİ DENETLEYEBİLMEK (kendimi sınırlamak, yanlış olana direnmek)
- 21 (_) DÜNYASAL İŞLERDEN EL AYAK ÇEKMEK
- 22 (_) AİLE GÜVENLİĞİ (sevilenlerin tehlikeden uzak olması)
- 23 (_) İNSANLAR TARAFINDAN BENİMSENMEK (başkaları tarafından saygı ve kabul görmek)
- 24 (_) DOĞAYLA BÜTÜNLÜK İÇİNDE OLMAK (doğayla uyum)
- 25 (_) DEĞİŞKEN BİR HAYAT SAHİBİ OLMAK (yarışma içinde yeniliklerle dolu)
- 26 (_) ERDEMLİ OLMAK (olgun bir yaşam anlayışı)
- 27 (_) OTORİTE SAHİBİ OLMAK (yönlendirmek ve yönetmek hakkına sahip olmak)
- 28 (_) GERÇEK ARKADAŞLIK (yakın ve destekleyici arkadaşlık)
- 29 (_) GÜZELLİKLER İÇİNDE BİR DÜNYA (doğa ve sanatın güzelliği)
- 30 (_) TOPLUMSAL ADALET (haksızlığın düzeltilmesi, zayıfın yanında olmak)

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir		Önemlidir		Çok önemlidir	En üst düzeyde

- 31 (_) BAĞIMSIZ OLMAK (kendine yeterli, kendine güvenli olmak)
- 32 (_) İLİMLİ OLMAK (aşırı duygu ve hareketlerden kaçınmak)
- 33 (_) SADIK OLMAK (arkadaşlarına ve çevresine bağlı olmak)
- 34 (_) HIRSLI OLMAK (çalışkan, istekli olmak)
- 35 (_) AÇIK FİKİRLİ OLMAK (değişik fikir ve inançlara hoşgörülü olmak)
- 36 (_) ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMAK (kendini öne çıkarmamak)
- 37 (_) CESUR OLMAK (macera ve risk aramak)
- 38 (_) ÇEVREYİ KORUMAK (doğayı korumak)
- 39 (_) SÖZÜ GEÇEN BİRİ OLMAK (insanlar ve olaylar üzerinde etkili olmak)
- 40 (_) AİLEYE DEĞER VERMEK (saygı göstermek)
- 41 (_) KENDİ AMAÇLARINI SEÇEBİLMEK (kendi isteklerini bağımsızca belirleyebilmek)
- 42 (_) SAĞLIKLI OLMAK (fiziksel ve ruhsal rahatsızlığı olmamak)
- 43 (_) YETKİN OLMAK (rekabeti seven, etkili, verimli olmak)
- 44 (_) HAYATIN BANA VERDİKLERİNİ KABULLENMEK (hayatın getirdiklerine, kadere razı olmak)
- 45 (_) DÜRÜST OLMAK (içtenlik)

İlkelerime ters düşer	Önemli değildir		Önemlidir		Çok önemlidir	En üst düzeyde

46 (_) TOPLUMDAKİ GÖRÜNTÜMÜ KORUYABİLMEK (başkalarına karşı mahcup duruma düşmemek)

47 (_) İTAATKAR OLMAK (görevini yapan, yükümlülüklerini yerine getiren biri olmak)

48 (_) ZEKİ OLMAK (mantıklı ve düşünen biri olmak)

49 (_) YARDIMSEVER OLMAK (başkalarının iyiliği için çalışmak)

50 (_) YAŞAMDAN ZEVK ALMAK (yiyeceklerden, cinsellikten, müzikten vb hoşlanmak)

51 (_) DİNDAR OLMAK (dinsel inanç ve imana bağlılık)

52 (_) SORUMLULUK SAHİBİ OLMAK (güvenilir ve inanılır biri olmak)

53 (_) MERAK DUYABİLMEK (her şeyle ilgilenen, araştıran biri olmak)

54 (_) BAĞIŞLAYICI OLMAK (başkalarının özrünü kabul edebilmek)

55 (_) BAŞARILI OLMAK (amaçlarıma ulaşabilmek)

56 (_) TEMİZ OLMAK (düzenli, titiz olmak)

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri bölümünü 2001 yılında tamamladı. 2004 yılından itibaren çeşitli resmi okullarda rehber öğretmen olarak çalışmaktadır. Bir oğlu vardır.

İletişim: elifyazicii@hotmail.com

